

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AYDIN YÖRESİ HALK MÜZİĞİ KÜLTÜRÜ VE TRT-THM
REPERTUVARINDA KAYIT ALTINA ALINMIŞ AYDIN
YÖRESİNE AİT SÖZSÜZ ESERLERİN MÜZİKAL
ÖZELLİKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ünal İMİK

HAZIRLAYAN
Ebubekir COŞKUN

MALATYA- 2022

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AYDIN YÖRESİ HALK MÜZİĞİ KÜLTÜRÜ VE TRT-THM
REPERTUVARINDA KAYIT ALTINA ALINMIŞ AYDIN
YÖRESİNE AİT SÖZSÜZ ESERLERİN MÜZİKAL
ÖZELLİKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
EBUBEKİR COŞKUN

DANIŞMAN
PROF. DR. ÜNAL İMİK

MALATYA- 2022

ÖNSÖZ

Araştırmada, TRT-THM repertuarı arşivinde kayıt altına alınmış Aydın ilinin yöreye ait 21 adet sözsüz eserin üzerinde çeşitli müzikal analizler yapılmış ve halk müziği kültürü, yöredeki icra özelliklerinin ve halk müziği kültürüne yönelik tespitlerin Türk halk müziği nazariyatına kazandırılması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın oluşmasında çok önemli bir yere sahip olan türkülerimizin kaynak kişilerine, derleyicilerine ve gerek ses/video kayıtları ile gerekse nota olarak bizlere ulaşmasını sağlayan herkese şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca Türk halk müziği üzerine değerli çalışmalar yaparak fayda sağlayan tüm araştırmacılara teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırmada, tecrübe ve birikimiyle bana yol göstererek desteğini esirgemeyen ve çalışmanın bilimsel temellere oturtulmasına katkı sağlayan kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Ünal İMİK'e, müzik eğitimimin her aşamasında desteğini her daim hissettiğim ve bu çalışmanın oluşumunda çok önemli katkıları olan kıymetli hocam Doç. Dr. Sinan HAŞHAŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Recep YEŞİLYURT'a çalışmamın olgunlaşmasına değerli fikirleriyle yön veren kıymetli komite üyesi Dr. Öğr. Üyesi Uğur GÖKTAŞ'a, ayrıca bu zorlu süreçte manevi destekleriyle yükümü hafifleten çok kıymetli aileme teşekkürlerimi sunarım.

Ebubekir COŞKUN

ÖZET

Bu araştırma; Aydın yöresi halk müziği kültürüne aynı zamanda TRT-THM repertuvarında bulunan Aydın yöresine ait sözsüz eserlerin müzikal özelliklerine odaklanmaktadır. Araştırmada; Aydın yöresi halk müziği kültürüne ait ulaşılabilen kaynaklar ve TRT-THM repertuvarında kayıt altına alınmış yöreye ait sözsüz eserler örneklem olarak ele alınmış ve yöredeki sözsüz eserlerin müzikal özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma doğrultusunda başlıca; Aydın yöresinin kendine has önemli geleneklerinin olduğu ve bu geleneklerin günümüzde halen daha yaşatıldığı, yöreye ait olan ve kayıt altına alınmış 21 sözsüz eserin var olduğu, yöreye ait olan ve araştırma kapsamında incelenen 21 adet sözsüz eserde 9 zamanlı usûllerin yaygın olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Müzik, Kültür, Müzikal Analiz.

ABSTRACT

The present study focuses on the folk music culture of Aydın region as well as the musical features of nonverbal works belonging to the Aydın region in the TRT-THM repertoire. In this study, accessible resources belonging to the folk music culture of Aydın region and nonverbal works belonging to the region recorded in the TRT-THM repertoire were selected as the study sample and it was aimed to examine the musical features of nonverbal works in the region.

As the result of the study, mainly it was concluded that Aydın region has its own important traditions and these traditions are still alive today, there are 21 nonverbal works belonging to Aydın region and have been recorded and styles in 9 are dominant in 21 nonverbal works belonging to the region and examined within the scope of the research.

Keywords: Aydın, Music, Culture, Musical Analysis.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	3
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Alt Problemler	3
1.4. Araştırmanın Amacı.....	3
1.5. Araştırmanın Önemi	4
BÖLÜM II	5
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE ALANA ÖZGÜ BİLGİLER.....	5
2.1. Aydın İlinin Tarihçesi ve Coğrafi Konumu	5
2.2. Aydın İlinin Coğrafi Konumu	7
2.3. Ege Bölgesi Halk Müziği Kültürü	9
2.3.2. Zeybek	10
2.4. Geleneksel Türk Halk Müziğinde Usûl	14
2.5. Geleneksel Türk Halk Müziğinde Ayak/Makam İlişkisi	16
BÖLÜM III.....	19
3. YÖNTEM.....	19
3.1. Araştırmanın Modeli.....	19

3.2.	Evren ve Örneklem.....	19
3.3.	Sınırlılıklar	19
3.4.	Sayıtlılar	20
3.5.	Verilerin Toplanması	20
3.6.	Verilerin Analizi	20
BÖLÜM IV		21
4.	BULGULAR VE YORUM	21
4.1.	Birinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar	21
4.1.1.	TRT Tarafından “62” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Söke Oyun Havası” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri.....	21
4.1.2.	TRT Tarafından “67” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kocaarap Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri.....	22
4.1.3.	TRT Tarafından “75” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Zeybek” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri.....	23
4.1.4.	TRT Tarafından “127” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kocaarap Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri.....	24
4.1.5.	TRT Tarafından “145” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “İki Parmak Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	25
4.1.6.	TRT Tarafından “229” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Karaburun Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	26
4.1.7.	TRT Tarafından “230” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Süslü Jandarma” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	27
4.1.8.	TRT Tarafından “232” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Nalbant Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri.....	28
4.1.9.	TRT Tarafından “235” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Aydın Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	29
4.1.10.	TRT Tarafından “305” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Yörük Ali Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri.....	30

4.1.11.	TRT Tarafından “411” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kocagür Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	31
4.1.12.	TRT Tarafından “465” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “İki Parmak Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	32
4.1.13.	TRT Tarafından “482” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kadioğlu Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	33
4.1.14.	TRT Tarafından “501” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kuruoğlu Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	34
4.1.15.	TRT Tarafından “528” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Elifoğlu Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	35
4.1.16.	TRT Tarafından “529” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kara Ali Koşması” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	36
4.1.17.	TRT Tarafından “530” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “İki Parmak Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	37
4.1.18.	TRT Tarafından “531” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Aydın Soğukkuyu Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	38
4.1.19.	TRT Tarafından “532” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Aydın Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	39
4.1.20.	TRT Tarafından “558” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kadioğlu Zeybeği (Aydın Çeşitlemesi)” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	40
4.1.21.	TRT Tarafından “568” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Ağır Milas Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri	41
4.2.	İkinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar	42
4.2.1.	Aydın Yöresi Halk Müziği Kültürü ve Sözsüz Eserlerindeki Genel Özellikler	42
BÖLÜM V		46
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER	46
5.1.	Sonuçlar	46

5.2. Öneriler	47
KAYNAKLAR	48
EKLER	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: “Söke Oyun Havası”	21
Şekil 2: “Kocaarap Zeybeği”	22
Şekil 3: “Zeybek”	23
Şekil 4: “Kocaarap Zeybeği”	24
Şekil 5: “İki Parmak Zeybeği”	25
Şekil 6: “Karaburun Zeybeği”	26
Şekil 7: “Süslü Jandarma”	27
Şekil 8: “Nalbant Zeybeği”	28
Şekil 9: “Aydın Zeybeği”	29
Şekil 10: “Yörük Ali Zeybeği”	30
Şekil 11: “Kocagür Zeybeği”	31
Şekil 12: “İki Parmak Zeybeği”	32
Şekil 13: “Kadıoğlu Zeybeği”	33
Şekil 14: “Kuruoğlu Zeybeği”	34
Şekil 15: “Elifoğlu Zeybeği”	35
Şekil 16: “Kara Ali Koşması”	36
Şekil 17: “İki Parmak Zeybeği”	37
Şekil 18: “Aydın Soğukkuyu Zeybeği”	38
Şekil 19: “Aydın Zeybeği”	39
Şekil 20: “Kadıoğlu Zeybeği (Aydın Çeşitlemesi)”	40
Şekil 21: “Ağır Milas Zeybeği”	41

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Aydın İli Haritası	8
-----------------------------------	---

KISALTMALAR LİSTESİ

GTHM	: Geleneksel Türk Halk Müziği
GTM	: Geleneksel Türk Müziği
GTSM	: Geleneksel Türk Sanat Müziği
THM	: Türk Halk Müziği

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bir milletin geçmişten beri gelenek ve görenek olarak devam ettirdiği duygu, düşünce, dil, sanat, yaşayış unsurlarının tümü folkloru oluşturmaktadır. “Folklor, bir milletin hayatında var olan gelenek ve göreneklerin, dili yardımıyla hafızasında sakladığı edebiyat ve müziğinin, daha geniş anlamıyla kültür ürünlerinin toplamıdır.” (Özbek, 1994:13)

Folklor halkla ilgili olan bütün konuları içerisinde barındırır. “Genç bir bilim olan folklorun konuları başlangıçta anonim halk edebiyatı ürünleriyle türkülerden, geleneklerden ve inançlardan ibaretti. Günümüz folklor anlayışına göre halka ait her şey onun kültürünü oluşturmakta, dolayısıyla folklorun konuları içine girmektedir.” (Emnalar, 1998:655).

Türk Halk Müziği, eşsiz değerlere sahip olan mükemmel bir kültürün, Türk kültürünün, önemli bir bölümünü oluşturur. Tarihsel süreç içerisinde meydana gelen sosyal, ekonomik, siyasal değişim ve gelişimler Türk kültürünün zenginleşmesine katkıda bulunmuş, farklı zamanlarda farklı mekânlarda devamlılığını sağlamıştır.

Türk halk müziğinin tarihi hiç şüphesiz Türk tarihiyle birlikte başlamaktadır. “Orta Asya’daki Türk kavimlerinin içinde oluşan bu müzik, Türklerin çeşitli göçlerle gittikleri yerlerde, oraların da kültürlerinin etkisi ile değişikliklere uğrayarak günümüzdeki çeşitli ülkelerin de müziklerinin temelini teşkil etmiştir. Anadolu’ya gelen Türkler, diğer kültürleriyle birlikte müziklerini de getirmişler, yüzyıllar içinde Anadolu’da oluşan; Lidya, Frigya, Hitit, Helen, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı uygarlıklarının olduğu Anadolu topraklarında yerleşen Türkler, bu Uygarlıkların kültürlerinden de etkilenerek günümüz Türk halk müziğinin oluşmasını sağlamışlardır.” (Emnalar, 1998:29)

Türk halk müziğinin geniş bir coğrafyaya yayılması ve bu coğrafyadaki kültürlerden beslenmesi ses, ritim, ezgi, oyun gibi müzikal öğeler açısından zenginleşmesini sağlamıştır. Bu birikim, Türk halk müziğinde kendine özgü çalış-söyleyiş tavrılarını içerisinde barındıran oyunlu ve oyunsuz, sözlü ve sözsüz birçok ezgisel formun oluşumuna katkıda bulunmuştur.

Türk Halk Müziği'nin en dikkat çekici özelliklerinden birisi, eserlerin bestekârlar tarafından herhangi bir sanat kaygısı taşınmadan oluşturulmasıdır. Ama bu durum eserlerin sanattan yoksun olduğu anlamına gelmez. Türk Halk Müziği eserlerinin oluşum süreçleri genellikle bir olay ya da bir duygu sonucunda ortaya çıkmıştır.” Halkın tüm yaratmaları somut bir gereksinimi karşılamaya yöneliktir. Bu yaratmalarda başta sanatsal (estetik) nitelikte olup olmaması önemli olmayıp ‘kullanışlılık’ yeterlidir.”(Kaynar, 1996:24)

Günümüzde Anadolu'nun her bir köşesinde ve Rumeli'de Türk kültürünün zengin birikiminin mûsikîye yansımalarını görmekteyiz. Doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine her bölgede kendine has yöre müzikleri ile karşılaşmak mümkündür.

“Geleneksel Türk halk müziğini (GTHM) genel hatlarıyla, Anadolu halkının doğumdan-ölüme kadar karşılaştığı her türlü olayı, içten gelen duygulanımlarla sözüne-sazına yansıttığı geleneksel bir müzik türü şeklinde tanımlamak mümkündür. GTHM'nin oluşumunda toplumsal olaylar karşısındaki anlık duygulanımlar önemli bir yere sahip olmakta ve bu duygulanımların genellikle sanatsal kaygılar gözetilmeksizin saza-söze dökülmesi durumu da bu müziği diğer müzik türlerinden ayıran önemli bir belirleyici özellik olarak ortaya çıkmaktadır” (Haşhaş, 2017:1)

“Türkiye coğrafyası oldukça geniş bir alanı kapladığı için bölgesel olarak halkın yaşayışları, geçim kaynakları, hayata bakış açıları farklılık göstermektedir. Bu durum kültürel açıdan büyük bir zenginliği ortaya çıkarmıştır. Bu zenginliğin ürünleri olarak farklı ezgi yapıları, farklı ritmik yapılar ve farklı oyunlar ortaya çıkmıştır. Aydın yöresi halk oyunları, dâhil olduğu Ege Bölgesi halk oyunlarının figür ve müzikleri açısından tüm karakteristik özelliklerine sahip olup, kendine özgü oyun ve müzik yapısıyla ege bölgesinin birçok yöresini etkilemiştir. Yöre oyunları kadın ve erkekler tarafından ayrı ayrı oynandığı gibi birlikte de oynanma özelliği de göstermektedir.” (Türk, 2012:5)

Bu tespitlerden hareketle ele alınan araştırmada; Aydın yöresi halk müziği kültürünün ve yöreye ait sözsüz eserlerin genel özellikleri belirlenerek GTHM'ye kazandırılması gerekliliğine odaklanılmıştır. Araştırmada, Aydın yöresine ait sözsüz eserler usûl ve makam dizisi açısından incelenmiş ayrıca yörenin halk müziği özelliklerinin tespitine yönelik çalışmalar yapılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Aydın yöresi tarihi ve kültürü bakımından önemli zenginlikleri bünyesinde barındırdığı ve bu zenginliği halk müziği kültürüne de yansıttığını söylemek mümkündür. Yöreye özgü ses, ritim, ezgi, oyun gibi müzikal öğeler bu zenginliğin birer meyvesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tezin hazırlanmasında, Aydın yöresi müzik kültürü ve yöreye ait eserlerin THM için önemini belirlenmesi ve gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması amacıyla hareket edilmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Araştırmanın ana problem cümlesi şu şekilde belirlenmiştir; Aydın Yöresi Müzik Kültürünün Genel Özellikleri Nelerdir?

1.3. Alt Problemler

Araştırma iki alt problemden oluşmaktadır;

1. TRT-THM Repertuarında Kayıt Altına Alınmış Aydın Yöresine Ait Sözsüz Eserlerin Müzikal Özellikleri Nelerdir?
2. Aydın Yöresi Halk Müziği Kültüründe Öne Çıkan Unsurlar Nelerdir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; Aydın yöresi müzik kültürünün ve Aydın yöresine ait TRT-THM repertuarındaki sözsüz eserlerin genel müzikal özelliklerin tespit edilmesidir. Araştırma başlığının seçilmesindeki diğer önemli amaçları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Aydın yöresine ait olan sözsüz eserlerdeki genel usûl özelliklerini belirlemek,
- Aydın yöresine ait olan sözsüz eserlerdeki genel makamsal dizi özelliklerini belirlemek,
- Aydın yöresi halk müziği kültürünün genel karakteristiklerini belirlemektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın, Aydın yöresi müzik kültürü ve TRT repertuvarından kayıt altına alınmış Aydın yöresine ait sözsüz eserlerin makam ve usul bakımında detaylandırılmış bir şekilde aktarımını sağlamak açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE ALANA ÖZGÜ BİLGİLER

2.1. Aydın İlinin Tarihçesi ve Coğrafi Konumu

İşkâna uygun iklim koşulları ve bereketli toprakları ile “Uygurluklar Vadisi” olarak adlandırdığımız Büyük Menderes Havzası tarihin her döneminde iskân edilmiş, yoğun bir kültür gelişimine sahne olmuştur. Havzanın kültür tarihini Peschlow tarafından Beşparmak Dağları’nda keşfedilen kaya resimleriyle günümüzden onbin yıl geriye götürmek mümkün olmuştur. Bu kültürel süreç içerisinde Aydın’ın önemli bir yeri vardır. İzmir - Denizli - Muğla yolları kavşağında olması bu önemin artmasıdır.

Prehistorik Devirlerde Aydın’da birçok höyük ve yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bunlardan en önemlisi bugün Belediye sınırları içerisinde kalan Deştepe diğer adıyla Dedekuyusu höyüğüdür. Bu höyükten elde edilen seramik buluntularına göre yerleşimin tarihi M.Ö. 4500 yıllarına kadar gitmektedir. Araştırmacıların Ege ve Orta Anadolu’da yaptıkları incelemelerde, Aydın’ın ilk tarihi bilgilerine Hitit kaynaklarında rastladığı açıklanmaktadır. Hitit kaynaklarına göre, batıda “Seha” adında bir ırmaktan ve onun suladığı bir vadiden söz edilmektedir. Bu, hiç kuşkusuz Büyük Menderes’tir. Seha’nın kuzeyindeki topraklara ise “Lukka” ülkesi diyordu. Hitit kaynaklarına dayanarak Apasa’nın Efes, Milavanda’nın Milet, Pariyana’nın Priene, İlyalanda’nın Alinda ve Waliwanda’nın Alabanda olduğunu biliniyor. Daha sonraları Ege kıyalarına gerek deniz yoluyla, gerekse doğudan ve kuzeyden gelen kavimlerin bu yöreyi istila etmesi sonucu yörede değişik uygarlıklar gelişir.

Tralleis bu günkü Aydın, Antik Çağ Yazarlarından Strabon’a göre Argoslu ve Trakyalı Kavimlerce kurulmuştur. İ.Ö. 8. Ve 7.yüzyıllarda Batı Anadolu’ya Trakya’dan göç eden Kuzey kavimleri, iç Batı Anadolu ve Menderes Vadisine kadar yayılır. Nysa ve Magnesia gibi kentlerin bu kavimler tarafından kuruldukları ve daha önceki adı Atria olan Aydın’ı da onardıkları bilinmektedir. M.Ö. 400’de Spartalılar Aydın ve çevresini Perslerden almaya çalıştılar fakat başaramazlar.

Tarihte ilk defa Spartalı General Thipron’un M.Ö. 400 yıllarında Perslere karşı giriştiği bağımsızlık savaşı sırasında anılan kent, M.Ö. 344’de Büyük İskender tarafından Pers egemenliğinden kurtarılan daha sonra Hellenistik Krallıklar arasında sık sık el

değiştiren, Roma İmparatoru Neron döneminin sonuna kadar “Ceasarec” adıyla anılan Aydın, M.S. 1.yüzyılda “Tralleis” adıyla anılmaya başladı. Tralleis M.Ö. 260’da Magnesia Savaşlarından sonra da Bergama Krallarının eline geçer.

M.Ö. 129’da Roma İmparatorluğu’nun Asya Eyaletine bağlanan Tralleis, Pantus Kralı Mithridates Eupatoria’nın Roma Egemenliğine başkaldırmasıyla M.Ö. 88’den itibaren 4 yıl süreyle Pontusluların yönetiminde kaldı. M.Ö. 84’de tekrar Roma’ya bağlanan kent, M.Ö. 26’da şiddetli bir depremde hasar gördü. İmparator Augustus’un yardımıyla onarıldı. İsmi Caesarea olarak değiştirildi. Bölgede başta Tralleis olmak üzere, Aphrodisias, Miletos, Alinda, Alabanda, Nysa, Magnesia, Amyzon, Panionion, Neopolis, Mastaura, Antiokya, Gerga, Akharaka, Harpasa, Piginda, Orthosia, Phygela gibi önemli Antik Kentler kurulmuştur. Bizans egemenliğindeyken piskoposluk merkezi olan kent 12.yüzyılda Türk’lerin eline geçti.

Aydın Kenti 1282’de Menteşe Bey tarafından alınarak Menteşeoğulları topraklarına katılmıştır. Türkler, Ch. Texier’in belirttiği gibi mevkiinin korunaklı ve güzel olması nedeniyle şehrin adını Güzelhisar olarak değiştirmişler ancak Tralleis’de oturmayıp kentin güney eteğindeki Nekropol üzerinde yeni bir şehir kurmuşlardır. Güzelhisar daha sonra Aydınöğulları idaresine geçmiş ve 1426’da II.Murat tarafından Osmanlı topraklarına katılan kent Anadolu eyaletine bağlı bir sancak olur. Batı Anadolu’nun önemli bir kültür merkezi olan Aydın 16.yüzyıl sonlarında birçok ayaklanmalara sahne olur. II.Mahmut döneminde Müşirlik, Tanzimat’tan sonra eyalet, 1867’de ise vilayet olur. Anadolu’nun ilk demiryolu Aydın-İzmir arasında yapıp işletmeye açılır. 27 Mayıs 1919’da Yunanlılar tarafından işgal edilir, 30 Haziran 1919’da geriye alınan kent tekrar işgal edilir.

Güzelhisar adı XVII. yüzyıla kadar kullanılmış, ancak Anadolu Eyaletinde diğeri Menemen’in kuzeyinde olmak üzere aynı isimli iki şehrin bulunması ve herhangi bir karışıklığa meydan verilmemesi için Aydın Sancağında, Aydın Sancağındaki anlamında “Aydın – Güzelhisarı” veya “Güzelhisarı – Aydın” denilmiştir. Bu isim XIX. yüzyılın sonlarına kadar kullanılmış, giderek Güzelhisar düşmüş Aydın revaç bulmuştur.

Aydınlılar altı yüzyıllık “Güzelhisar” ismini bir vefa örneği olarak Aydın’ın bir mahallesinin adında yaşatmaktadırlar. Güzelhisarı Aydın 1811’de sancak, 1826’da da yeni yapılanan Aydın Eyaletinin merkezi olmuştur. (www.aydinkulturturizm.gov.tr)

Aydın ilinin adı hakkında Akçakoca (1997:1-2) şu bilgileri aktarmıştır;

Tarihi kaynaklarda Aydın'ın ilk ismi "Antheia" olarak geçmektedir. İ. Ö. XIII yüzyılda Batı Anadolu kıyılarını ele geçiren Traklarca ise ilin adı "Tralles" olarak değiştirilmiş ve Roma dönemine kadar bu şekilde devam etmiştir.

Tralles kenti Roma İmparatorluğu döneminde "Ceasarec" adını almıştır. Daha sonra Bizans İmparatorlarından Andronik döneminde meydana gelen büyük bir deprem sonucu toprak altında kalan kent yeniden inşa edilerek "Andropolis" adını almıştır.

Aydın havalisinin Müslüman Türkler tarafından fethedilmesinden sonra, "Andropolis" adı değiştirilerek kentin adı "Güzelhisar" olmuştur. Osmanlılar döneminde ise özellikle XVIII yüzyılda Menemen'in kuzeyindeki "Güzelhisar" şehrinden ayırt edilmek için, Aydın Sancağındaki anlamında "Güzelhisar-ı Aydın" veya "Güzelhisar" adıyla şöhret kazanan şehrin adı XV ve XVI yüzyıllarına ait Osmanlı sayım defterlerinde "Kaza-i Güzel-Hisar", "Liva-ı Aydın", "Nefs-i Güzelhisar" ve "Aydın Eli" şeklinde geçmektedir.

Tarihi dönemler içerisinde birçok ad alan Aydın'ın bugünkü adının kesin olarak nereden geldiği tespit edilememiştir. Fakat Anadolu'ya gelen Türkmenler arasında Aydın adında bir aşiretin bulunduğu bilinmektedir. Bu aşiret mensuplarından bir kısmının Aydın havalisine yerleştiği kaynaklarda belirtilmektedir. Dolayısıyla Aydın ilinin adını bu aşiretten aldığı söylenebilir.

XIX. yüzyıla kadar Aydın Eyaleti'nin merkezi "Güzelhisar" olmuştur. 1850 tarihinde Eyalet'in merkezi Aydın Güzelhisar'ından İzmir'e nakledilmiştir. Bu tarihten sonrada kent "Aydın" adını almıştır. Bununla beraber Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmasından sonra 1309 yıllarına doğru bölgeye, Aydınoğlu Mehmet Bey hâkim olmuş ve burada Aydınoğulları beyliğini kurmuştur. Aydın'ın bugünkü adını bu beylikten aldığına dair bilgiler bazı kaynaklarda mevcuttur. Bu bilgiler esas alındığında Hüsnü AKDOĞAN'ın "Aydın" adlı eserinde belirttiği gibi, şehre Aydın adının 1850 tarihinde değil, 1300'lü yıllarında verildiği ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki Aydın İl'ine bu adın Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusuna izafeten verilmiş olduğu da söylenebilir.

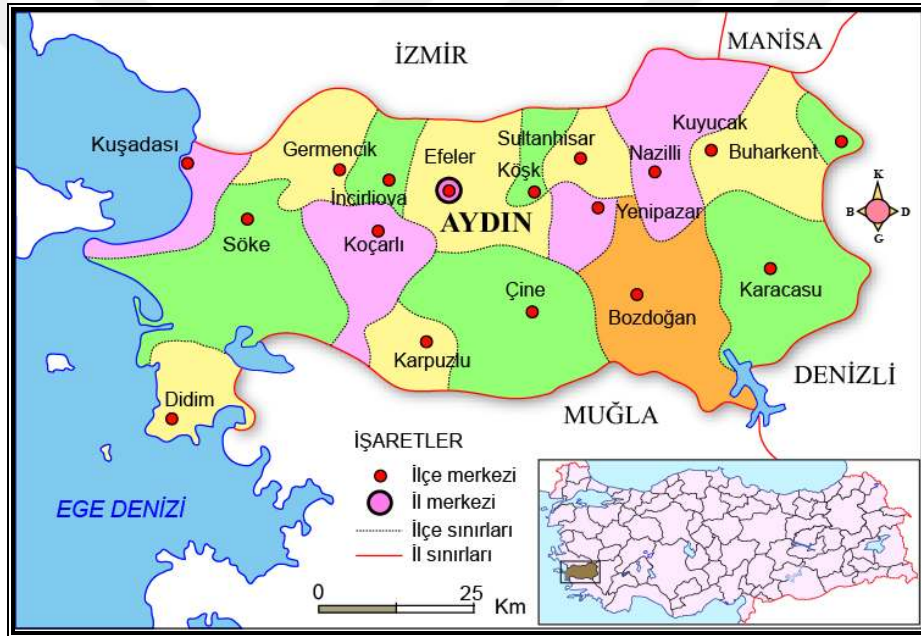
Aydın bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin 9. ili, modern bir kent, kültür ve tabiat varlıklarıyla bir açık hava müzesi görünümüyle yine tarihsel işlevini sürdürmektedir.

2.2. Aydın İlinin Coğrafi Konumu

“Aydın Türkiye'nin güneybatısında, 37° ve 38° kuzey enlemleri ile 27. ve 29 doğu boylamları arasında kurulmuş bir şehirdir Doğusunda Denizli, batısı Ege Denizine açılan kıyı şeridi olan İl'in kuzeyinde İzmir ve Manisa, güneyinde ise Muğla illeri bulunmaktadır.

İl Merkezi, Aydın dağlarının güneye bakan eteklerinde, Tabakhane (eski isme Eudon) deresinin birikinti yelpazesi üzerinde ve denizden takriben 60-90 metre yükseklikte kadim Tral (Tralles) şehri yanında kurulmuştur. Fakat bu eski şehir özellikle tahripkâr depremler neticesinde terkedilince, şimdiki şehir merkezinin bulunduğu yerde, yukarıda da belirtildiği gibi eski Tral kentinin yanında kurulmuştur. İl'in genel yüzölçümü 8007 km2 olup, kilometrekareye 103 kişi düşmektedir” (Akçakoca, 1997:3).

“Coğrafi konumu nedeniyle ilk çağlardan beri önemli bir yerleşim merkezi olan Aydın'ın kuzeyinde İzmir ve Manisa, doğusunda Denizli, Güneyinde Muğla yer alır. Batı sınırları ise Ege Denizi kıyıları çizer. İlin denizden yüksekliği 40 metredir.” (<http://www.aydinkulturturizm.gov.tr/TR,64352/cografya.html>).

Resim 1: Aydın İli Haritası

(www.cografyaharita.com)

“Akdeniz ikliminin etkisindedir. Bu iklim şartları ve topografik yapı Aydın ve çevresinde iki ayrı bitki topluluğunun (maki ve orman) gelişmesine neden olmuştur. Bunun yanında zeytin, incir, turuncgiller, kestane vb. kırsal kesimde ise cam vb. mevcuttur. En yağışlı mevsim kıştır. Yaz mevsiminde yok denecek kadar az yağış almaktadır. Kar yağışı ender görünür. Aydın, özellikle batıdan gelen hava akınlarına açıktır. Rüzgâr yönü daha çok doğu - güneydoğusudur. Bunu güneybatı (lodos) ve batı rüzgârları izler” (www.aydinkulturturizm.gov.tr).

“Nüfusunun % 65’i tarımla uğraşan Aydın insanının en büyük geçim kaynağı bu alandan sağlanmaktadır. Aydın, tarım üretimi bakımından Türkiye sıralamasında dördüncü sıradadır. Tarımın bu kadar önemli olmasında iklimin elverişli olması, toprağın verimli olması ve sulama imkânlarının çok olması önemli etkenlerdendir. Tarıma elverişli topraklarının % 60’lık bölümünde meyvecilik yapılmaktadır. Meyve üretimi bakımından ise, Türkiye genelinde birinci sıradadır. İncirin anavatanı durumunda olan Aydın genelinde zeytincilik ikinci sıradadır. Türkiye zeytin üretiminin yaklaşık % 16’sı Aydın’ dan karşılanmaktadır.

Aydın, tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar jeopolitik bakımdan Büyük Menderes vadisinin en önemli yerleşim merkezlerinden birisi olmuştur Bu önemi ise şehir merkezinin bulunduğu yerden kaynaklanmaktadır. Aydın, doğuya Denizli, Afyon, Konya, batıya Söke, İzmir, kuzeye Tire ve Küçük Menderes vadisine, güneye Muğla’ya giden yolların kavşağında kurulmuştur Bundan dolayı Aydın havalisinde, beşeriyet tarihinin en eski zamanlarından bu yana, gerek tabii muhit şartları gerekse ulaşım imkânlarının kolay olmasından dolayı insanların yerleşmesine müsait, ulaşım, ticaret ve ziraata dayanan büyük medeniyetler kurulmuştur. Efes, Milet Afradisiyas, Alinda Nysa, Priene bu kentlerden bazılarıdır. İlkçağlarda Aydın’ın geçim kaynağı Jeopolitik konumu bakımından, daha ziyade transit ticarete dayanıyordu denilebilir. Fakat günümüzde bunu söylemek pek mümkün değildir. Ama yukarıda da belirttiğimiz gibi, Aydın il merkezinin önemli yollarının kesişim noktasında bulunması, jeopolitik bakımdan önemini korumaktadır” (Akçakoca, 1997:4-5).

2.3. Ege Bölgesi Halk Müziği Kültürü

Türkiye’nin yedi bölgesinden biri olan Ege Bölgesi, kuzeyde Marmara, güneyde Akdeniz, doğuda İç Anadolu ve batıda Ege Denizi ile çevrilidir. Afyonkarahisar, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak olmak üzere sekiz ilden oluşan Ege Bölgesi, nüfus yoğunluğu açısından Marmara Bölgesinden sonra ikinci sırayı almaktadır. (<https://www.turkcebilgi.com/egebölgesi>)

Ege bölgesi zengin kültürüyle Anadolu’nun önemli bir bölgesi olmakla birlikte halk müziği kültürü açısından da önemli karakteristikleri bünyesinde barındırmaktadır. Anadolu’nun batı kısmını oluşturan Ege bölgesi folklor açısından oldukça zengin olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel bağlamda köklü bir geleneğe sahip olan Ege

yöresinde oyunlu-oyunsuz, sözlü-sözsüz birçok halk müziği türünü bünyesinde barındırmaktadır.

“ Bölgede yaşayan başlıca türler; Ege kadın ağzı türküleri ve oyun havaları, kına havaları, gurbet havaları, ninniler, maniler, ağıtlar, zeybekler, bengiler ve samahlar...” (Gedikli, 1999:47).

Yörede birçok farklı tür olmasına karşın zeybekler baskın bir şekilde yöreyi temsil etmektedir. Yani Ege yöresi müzik kültürü denildiği zaman ilk akla gelen zeybeklerdir. Bir müzik türü olan zeybek aynı zamandan yöredeki insanlar için kullanılan bir unvandır.

“ Zeybek kelimesinin kökeni saybek kelimesidir. Anlamı da güçlü koruyucu demektir. İstanbul dilinin nezaketi içerisinde önce zeybak, daha sonra da zeybek olarak teleffuz edilmiş, yüzyıllardır da kelime zeybek şeklinde dilimize yerleşerek yaygınlaşmıştır.” (Akdoğu’dan akt. Emnalar, 1998:327).

2.3.2. Zeybek

Ege denilince akla Zeybek gelir. Mert, cesur, atılgan, mazluma dost, haksızlığa düşman olarak tanınırlar. Türk köylüsünün tipik bir örneğidir. Kurtuluş savaşında gösterdikleri başarılar ünlerine ün katmıştır. Bugün Zeybeklik tarihi bir anı olarak yaşatılmaktadır.

“Batı Anadolu’nun meşhur oyunu. Heybetli, muhteşem, erkekçe ve kabadayıca bir karakterdedir. Zeybek bilindiği gibi Marmara ve Ege kıyılarından Ankara’ya kadar olan bölgelerde ‘efe’ manasındadır.” (Öztuna, 2000:578)

Konuya yönelik olarak Akdoğu 1996:364-366) şu bilgileri aktarmıştır;

11.yüzyılda Efes ve İzmir Beyliklerinin Bizans tarafından İzmir’de yapılan bir katliamla dağıtılması sonucu Menderes Havzasına ve Denizli dağlarına çekilen Türkler içindeki saybaklar, bu dağlara yerleşmişlerdir, Bizanslılar da bu yüzyıldan başlamak üze-re saybakların önceki açıklamalarımız ışığında saybak olarak okunması gereken, dolayı-sıyla Saybak Dağları olarak çevirdiğimiz dağ ise, bugün Babadağ olarak anılmakta olup, Denizli ile Denizli iline bağlı Sarayköy arasında bulunmaktadır.

Saybak kelimesi, say ve bak kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş bir kelimedir. Divân-ü Lügat’it Türk’te; say, iki değişik anlamda kullanılmış olup, kelimenin bi-rinci anlamı ‘kara taşlık’ olarak belirtilmiştir. Kelime bu anlamda bazen de bu anlama çok yakın anlamlarda Derleme Sözlüğü’nde de yer almaktadır. Gerek Kaşgarlı’nın gerekse Türk Dil Kurumu’nun saptadığı bu anlamların ortak ögesi ise ‘taş’dır. Taş ise, sert ve dayanıklı olanı çağırıştırır.

Her ne kadar tespit ettiğimiz bu anlam konumuzla ilgili gibiyse de, Kaşgarlı'nın ke-limenin diğer karşılığı olarak belirttiği anlam, daha çok ilgimizi çekmektedir.

Kaşgarlı'nın 'say yarık' tanımlaması karşılığı olarak, 'vücuda giyilen zırh' anlamını yazdığını görüyoruz. Bunun yanında eserin üçüncü cildinin 15. sahifesinde 'yarık' keli-mesiyle ilgili ayrıntılı bir açıklama buluyoruz. Kaşgarlı'nın açıklamasına göre yarık, 'zır-ha, kalkana verilen genel bir isimdir'. Ayrıca, zırha 'kübeyarık', demir göğüslüye ise ' say yarık' denilir. Kaşgarlı'nın daha sonra tekrar yaptığı 'kubeyarık' açıklamasında, 'demir-den yapılmış zırh' karşılığını yazması bize 'zırh' ve 'göğüslük' adları altında eskiden as-kerlerin iki ayrı eşya kullandığını göstermektedir. Zırh ve göğüslük ise, vücuda giyilir. Dolayısıyla say kelimesinin buradan çıkan anlamını koruyucu olarak yorumlamaktayız.

'Bak' kelimesi ise, saybak kelimesi ile dikkate alındığında bek kelimesinin kalın sesli ile söylenmesinden, dolayısıyla, say kelimesinin ses uyumunun dikkate alınmasın-dan başka bir şey değildir. Bir başka deyişle, bek kelimesinin kalın sesli ile söylenmiş şekli 'bak'tır. Ahmet'in Âmad veya Âmet şeklinde söylenmesi gibi. 'Bek' kelimesinin anlamı ise, Kaşgarlı'ya göre, 'sağlam, sıkı, güçlü'dür. İşte, Zeybek kelimesinin kökeni, saybek kelimesidir. Anlamı da, güçlü koruyucu demektir. Bu kelime Türkçe'nin ses uyumu gereği önce saybak (şaybak), Hammer'de ise Şeybek (seybek) olarak telaffuz edilmiştir.

Özellikle geçen yüzyıllar içinde önce saybek, ardından saybak, olan kelime, daha sonra, Batı Anadolu'da sabaha zabah, sobaya zoba, denilmesi gibi, köylünün ağzında zaybak şekline dönüşmüş, 19. yüzyıldan başlamak üzere de, özellikle imparatorluğun merkezi İstanbul'da, İstanbul dilinin nezaketi içinde önce Zeybak, bir süre sonra da zeybek şeklinde telaffuz edilmiş, yüzyıllardır da kelime zeybek şeklinde dilimize yerleşerek yaygınlaşmıştır.

Zeybek, Efe, Kızan

"Araştırmacı Sayın Enver Behnan Şapolyo'ya göre "Efelerin ve Zeybeklerin yaşadığı yöre Batı Anadolu'dur." Efe, Zeybek ve Kızan iç içe yaşarlar. Efe, Efe'lik kurumunun ağasıdır. Zeybekler ve Kızanlar, Efelerine "AĞA" derler. Halk arasında ise Efe, "kabadayı" anlamında da kullanılmaktadır. Efe sözcüğünün "AKA" kelimesinden türediği söylenmektedir. "AKA" ise, devlet-kudret anlamında kullanılmaktadır. Efe, Kızanların başıdır." (Tanses, 1997:5)

Zeybek Müziği ve Zeybek Türleri

"Zeybek müziği örnekleri, Anadolu müziği içinde, belirli bir "usul"e sahip olması nedeniyle, "kırık hava" kategorisinde yer almaktadır. Çoğu kez, sözlü ve çalgısal örnekleriyle dansa bağlı oluşu, zeybek müziğinin, kırık hava kategorisi içinde, "dansa bağlı" bir tür olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Zeybek müziği,

sözlü ve çalgısal örnekleriyle, tempoları bakımından, “ağır” ve “yürük” olarak iki kısma ayrılmakta ise de, örnekler üzerinde yapılan incelemeler, üç dereceli bir grupta daha elverişli olacağını göstermektedir.

1. Ağır zeybekler
2. Ağırca zeybekler
3. Yürük (kıvrak / hareketli) zeybekler” (Öztürk, 2006:136).

Zeybek Havalarında Usûl ve Ritim

“Zeybek havalarının kendine has usulü, müzik deyimiyle 9 zamanlıdır. 9 zamanlıların sırasıyla 9/16’lık, 9/8’lik, 9/4’lük, 9/2’lik olanları ayrı ayrı isimlendirilerek değerlendirilirler. 9/4’lük ve 9/2’lik olanlar, Zeybek havalarının en ağırlarını oluştururlar ve bu tür oyunların başında muhakkak çalgılar “GEZİNLEME” denilen serbest stilde ve aynı ayaktan müzikli bir sergileme yaparlar.” (Tanses, 1997:11).

“Ağır ve Orta Aksak usulünde olur ve ağır çalınır. Aksak, yani yürük olan zeybeklere ege’de istihfaf makamında “Kadın Zeybeği” denilir ve bu yürüklük, oyunun hebeliyle mütenasib görülmez... Zeybeklere mahsus diğer bir usul. Aksak usulüne benzeyen ve onun gibi 9 zamanlı olan Oynak usuldür... Aksak ve Oynak usulleri çerçevesi içinde olmakla beraber, raksa mahsustur.” (Öztuna, 2000:578-579).

“Evfer ve raks aksağı dışında kalan herhangi bir dokuz zamanlı usulün, en az iki vuruşunda vurgu oluşturacak şekilde kullanılması, türü belirleyen birinci öğedir... Türü belirleyen üçüncü öğe ise, hız, yani tempodur. Genel bir anlatımla belirtilmek gerekirse zeybek, adagio, andante ya da moderato tempolarından biriyle bestelenir. Bir başka deyişle, allegro zeybek olmaz.” (Akdoğan, 1996:169)

“... oynak adıyla anılan 3+2+2+2 bireşimli usulle ve moderato ya da allegretto tempoda 9/8’lik bestelenen zeybeklere, kadın zeybeği denilmiştir.” (Akdoğan, 1996:170)
“Dokuz zamanlı usulün değişik mertebeleri kullanılırken bu dokuz zamanlı usulün Evfer ve Raks Aksağı dışında kalanlarının olması şarttır. Daha basit bir ifade ile üçlünün başta veya sonda olması gerekmektedir. Zeybeklerin (2+2+2+3) veya (3+2+2+2+) şeklinde olması şarttır. Bazı istisna hallerde (3+3+3) tarzı da görülmektedir.” (Emnalar, 1998:327-328)

Örneğin; “Ah bir ateş ver cigaramı yakayım”. Dört zamanlı olan zeybek tavrı ile çalınıp oynanabilen parçalar ise zeybek çeşnisi olarak kabul edilirler.

“Zeybekler hız-tempo olarak; çok ağır, ağır ve kıvrak olmak üzere çeşitli şekillerde, yani adagio, andante ya da moderato veya allegretto olabilirler.” (Emnalar, 1998:327-328)

Zeybek Oyunu ve Oynandığı Yöreler

“Zeybek dansları, solo danslardır. Özellikle efelerin oynadığı danslar, mutlaka tek oynanır. Dansın doğasında, “improvize” bir karakter vardır. Dansın bu karakteristiği, beraber oynamadaki ortak figür veya hareketlerinin bulunması mecburiyetinden, zeybek dansında çoğunlukla yer almasını sağlamaktadır. Dolayısıyla zeybek dansında, solo ve doğaçlama karakteri öne çıkmaktadır.” (Öztürk, 2006:100).

“Zeybek oyununu oynayacak kişi meydana çıkar ve kendine özgü tavrıyla ağır ağır gezinir. Yere doğru eğilerek parmaklarını toprağa, daha sonra da silahlığına sürer, doğrulur ve yine gezinmeye devam eder. Gezinti bölümünün bitimiyle zurnacı oyunun ezgisini çalmaya bağlar. Bazen bir elini dizinine bir elini de silahına vurarak oyunu sürdürür. Her zeybek oynayanın kendine özgü tavrı ve stili vardır. Zeybek oyunları genellikle tek oynanır.” (Tanses, 1997:12).

“Her yörenin kendine özgü duruş ve oynayış tavrı vardır. Harmandalı, Kordon Zeybeği, Bergama Zeybeği, Ödemiş Zeybeği, Arpazlı, Dağlı, Yalabık, Kaşıkçı Harmandalı, Kocaarap Zeybeği, Elifoğlu Zeybeği, İki Parmak Zeybeği, Muğla Zeybeği, Kerimoğlu, Acıpayam Zeybeği, Soğukkuyu Zeybeği, Süslü Jandarma, Yund Dağları, Bakırlı Zeybeği, Kasnak Zeybeği, Hantuman, Basbas Zeybeği, Sabanın Seher Vakti, Ötme Bülbül, Sabah Namazı, Yağdı Yağmur, Ege yöresinin yaygın zeybeklerindendir.” (Tanses, 1997:13).

“Yurdumuzdaki Türk Halk Oyunları türlerinden biri de zeybeklerdir. Batı Anadolu’nun hemen her yerinde oynanan zeybekler, ayrıca bu bölgeye yakın yörelerin oyunlarını da etkilemiştir. Günümüze değin sürdürülen dar kapsamlı araştırmalarda 150’ye yakın zeybek oyun adı saptanmıştır. Bu oyunların bazıları, çok yaygın olduğundan, Batı Anadolu’nun birçok kesiminde oynanır.” (Tanses, 1997:5).

“Zeybek oyun ve türkülerinin büyük çoğunluğunun Batı Anadolu ürünü olduğu bilinmekle beraber, Batı Karadeniz’de, özellikle Kastamonu ve Safranbolu’yla, Ankara’daki Seymen toplulukları kendine has özellikleriyle seymen tarzı zeybek çalıp söyler ve oynarlar.” (Ataman, 2009:269).

“Zeybek oyunları daha çok erkekler tarafından oynanırsa da, karma oynananları ve Afyon / Dinar’ın “Ördek suya dalda gel”, Fethiye’nin “Beşparmaktan inmem ben” ve Balıkesir’in “Ninna”sı gibi kadın zeybekleri de vardır.” (Ataman, 2009:270).

Zeybek İcrasında Kullanılan Çalgılar

“En başta bağlama türleri olmak üzere; davul-zurna, kabak kemane, sipsi, çifte, dilli ve dilsiz kavallar, gırnata (klarnet); vurmali sazlardan, darbuka, def, deblek, dünbelek, şeşber, zil, kaşık ve hatta tepsi...” (Ataman, 2009:115)

“...sözlü zeybekler, hemen her tempo kategorisinde görülmektedir. İcra özellikleri, yayıldıkları bölgelere göre değişmektedir. Davul-zurna, klarnet, bağlama, cura, parmak curası, kopuz, iki telli, tanbura, saz, sipsi, kaval, kemane, keman gibi eşlik çalgıları için de aynı durum söz konusudur.” (Öztürk, 2006:136)

2.4. Geleneksel Türk Halk Müziğinde Usûl

GTHM’de usûl konusunda geçmeden önce konuyla ilgili olarak ritim, tartım ve düzum terimlerine kısaca değinmenin önemli olduğu düşünülmüştür.

Ritim ?

“Tek dizede, bir notada vurgu, uzunluk veya ses özelliklerinin, durakların düzenli bir biçimde tekrarlanmasından doğan ses uygunluğu, tartım, dizem” (Cihanoğlu, 2010:3).

Tartım ?

“Müziğin atımını belirleyen ve birimlerin usûl ile vurgulanışından oluşan kalıptır. Eşit şiddetteki birimlerin, eşit olmayan şiddetteki birimlere dönüşümü ile ortaya çıkan katmandır” (Emnalar, 1998:109).

Düzüm ?

“Düzüm genellikle usulü meydana getiren parçalardan bir kısmı olabildiği gibi, bazen başlı başına bir usul olarak da düşünülebilir” (Özkan, 2011:606).

“Eskilerin ‘ika’ dedikleri düzum, tartımda gördüğümüz tek tek vuruşların ya bölünmesi ya da birleşmesi yoluyla ortaya çıkar. Tartım vuruşlarının sözel veya ezgisel amaçlı olarak değişik şekillerde bölünmesidir” (Emnalar, 1998:109).

Tanrıkorur (2015:138) usûl kelimesinin anlamı hakkında şu bilgileri vermektedir; “Dilimizde usûl kelimesinin iki anlamı vardır: birincisi, ‘Hukuk Muhakemeleri Usûlü Kanunu’, ‘usûlsüz işlem’ vb. örneklerde görüldüğü gibi, “yol-yordam, doğru yöntem, metod”; öbürü “Türk mûsikîsinde kalıp- ölçü”. Her iki anlamıyla da kelime Arapçada ‘asıl, esas’ demek

olan ‘asl’ ın (elif-sad-lâm) çoğuludur ve aslî imlasında elif-sad-vav-lâm harfleriyle yazıldığı için, ikinci u’ daki şapkanın mutlaka konması gerekir; hem ‘sakin, yavaş’ anlamındaki ‘usul-usul’ la karışmasın hem de asıl yazılışındaki u’yu uzatan vav harfi atlanmasın diye”

“Mûsiki nağmelerini ölçmeye yarayan birbirine eşit veya eşit olmayan belirli sınırlar içinde sıralanan vuruşlardır... Başka bir deyişle kalıplaşmış ve değişme imkânı olmayan ikâlara usûl denir” (Karadeniz, 1970:30)

Öztürk (2005) Usûlü oluşturan temel kavramları şu şekilde açıklamıştır;

“Usul”, en geniş anlamıyla Anadolu ve çevre kültürleri bakımından, müzikte “zaman organizasyonu” sağlayan temel ve genel bir kavramdır. Pratik düzeyde usul, müziğin zaman boyutunu düzenleyen dört temel kavramı içermekte ve işlevsel olarak bunları bünyesinde taşımaktadır. Bunlar:

- 1.RitmKalıbı,
- 2.Tempo(hız)
- 3.Ölçü
- 4.Form

Haşhaş (2017:21) GTM’de usûl konusunu şöyle değerlendirmiştir; “Geleneksel Türk müziği (GTM) usûllerindeki çeşitlilik, bu müzik türünü diğer müzik türlerinden ayıran önemli bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. GTM eserleri genel yapıları itibari ile ayrıca herhangi bir usûlün ölçü içlerindeki çok çeşitli düzümleri ile karmaşık bir yapıyla ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda GTM’nin alt türleri olan GTHM ve GTSM usûl yapılarının da aynı verilere sahip olduğunu söylemekle birlikte yalnızca terminoloji ve çeşitli nazari/icra uygulamalarıyla birbirlerinden ayrıldığını söylemek mümkündür”.

GTHM usûllerinin çeşitliği ve zenginliğini Sarısözen şu şekilde ifade etmiştir; “Türküleri notaya alırken, kullanmaya mecbur kaldığımız çeşit çeşit ve yeni ritim gösteriyor ki THM; usul (mezur-ritim) bakımından olağanüstü bir renklilik ve güzellik taşımaktadır” (Sarısözen, 1962:5).

Muzaffer Sarısözen usûl nazariyatına yönelik yapmış olduğu çalışmada GTHM usûllerini genel olarak; Ana Usûller ve Üçerli Şekilleri (2-3-4 zamanlılar), Birleşik Usûller (5-6-7-8-9 zamanlılar) ve Karma Usûller (10 ve daha yukarı zamanlılar) olmak üzere üç ana başlık şeklinde sınıflandırmıştır.

Haşhaş (2017:22-23) GTHM usûllerine yönelik geçmiş dönemlerde yapılmış olan çalışmaların ciddi kaynaklara temel teşkil ederek tabulaşması ve günümüze kadar süregelerek belleklere yerleşmesinin, konuya yönelik yapılan/yapılacak yenilikçi bakış açılarının ulusal ölçekte yeterince kabul görmemesine zemin

hazırladığını/hazırlayacağını belirtmiş ve usûl konusundaki bazı problemleri şu şekilde açıklamıştır;

Konuyu şu şekilde açıklamak mümkündür; örneğin günümüze kadar yapılmış kaynak niteliğindeki birçok araştırmada, “ana/temel/basit usûl” olarak adlandırılan usûl sınıflandırmalarında genellikle 2, 3 ve 4 zamanlı usûller tek bir başlık altında ele alınmaktadır. Ancak “ana/temel/basit usûl”ler kelime anlamları ve usûl karakterleri açısından değerlendirildiğinde, birleşimlerinde başka usûl barındırmayan yapılarıyla karakterlerini belirlemektedir. Daha açık bir ifadeyle 2 ve 3 zamanlı usûller birleşimlerine başka usûl almaz ve “ana/temel/basit usûl” karakteriyle hem kendi şahsiyetlerini belirler hem de diğer usûllerin (karma, birleşik vb.) oluşmasını sağlarlar. Bu bağlamda 4-zamanlı usûlün 2 tane 2 zamanlı usûlün birleşmesi ile oluştuğu dolayısıyla ana/temel/basit usûl kapsamından (adlandırmasından) çıkarak birleşik usûl karakterine büründüğünü söylemek mümkündür.

Haşhaş (2017:25) GTHM’deki usulleri yenilikçi bir bakış açısı ile Ana-Temel (2 ve 3 zamanlılar), Birleşik (4 ve 9 zamanlılar), Karma (10 ve daha yukarı zamanlılar) ve Değişken/Geçkili Usûller’ (2 veya daha fazla farklı usûl karakterini bünyesinde barındıran türküler) olmak üzere dört ana başlık altında sınıflandırma yapmanın daha genel bir yaklaşım olacağını belirtmiştir.

2.5. Geleneksel Türk Halk Müziğinde Ayak/Makam İlişkisi

‘Ayak’ terimi yıllar boyunca Türk halk müziğinin tartışmalı konularından biri olmuş ve bu konuda birçok fikir öne sürülmüştür.

“Cumhuriyetin kuruluş yıllarında 1940 dönemlerine gelinceye kadar ‘ayak’ terimi halk musikisi çevrelerinde bilinmiyor ve kullanılmamaktadır. Türkiye Radyo Televizyon kanallarının Ankara’da 1936 yılında kurulu yayına başlaması ile ayak terimi halk musikisine mal edilmeye başlanmış, ancak bu kavram üzerinde tam bir açıklık getirilmeden bu güne kadar bir kavram kargaşalığı içinde devam ede gelmiştir.” (Kutluğ, 2000:503)

Ayak teriminin tanımlarını Pelikoğlu (2012:34-35) şu şekilde aktarmıştır;

- Ayak: Perde.
- Ayak, Ayak Vermek, Ayak Açmak: Melodik anlamda ön müzik, başlangıç, giriş müziği -Kalıp ezgi- beylik aranağme. Ezgiye giriş amacı ile serbest ritimde ve belli seyirde gezinmektir.
- Enstrümantal ve Vokal-Enstrümantal iki kalıp ezgiden meydana gelen bir bütün ezgi: Bilhassa âşık müziğinde ve şehir muhiti halk müziğinde fasıl adabında görülür (Şenel, 1996, s. 10).

- Kadans, özellikle Azerbaycan, mugam sanatında melodiyi karar perdesine götüren melodik yapıdır.
- Yer – zemin adları ile gösterilen melodik icrada melodinin ritmini bildiren ses. • Bir tür aranağme anlamına gelen koda veya kodetta ki bestenin sonuna yaklaşırken ezginin biraz daha genişlemesi ve yavaşlaması ile melodiyi karar perdesine ileten seyir şeklidir. (Kutluğ, 2000, s. 504)
- Ayak: Âşıkların ezgi çeşidine göre belli bir sestten başlayarak çaldıkları ezgi, ara sazdır.
- Ayak; Ezginin oturduğu istirahat ettiği ve sona erdiği sestir.
- Ayak: Genel olarak karar tonu, son/bitiştir.
- Ayak: Ezgiyi karara taşıyan son motiftir.
- Ayak- Ayak Perde: Aşık sazında, sap üzerinde oktav sesi olan perdeler. Buna göre bir sesin kendisine “başperde”, bir oktav tizine “ayak perde veya zil perde” denir.
- Ayak Perde Kökü: Aşık sazında dört çeşit akort şekillerinden dördüncü çeşididir. (Şenel, 1996, s. 12)
- Türkü Ayağı: Türkü melodisinin saz ile gösterilmesidir.
- Ayak (Aşıt): Türkülerinin ve kullanış sıklıklarının saptanması, Batıda aşitler salt ölçülerin büyük ya da küçük olmasına göre, Majör-Minör olarak ayrılır (Emnalar, 1998, s.527).

“Ayak teriminin yöresel kullanımı, kalıp bir ezgi içindedir. Belli bir ayağı, söz gelimi; ‘müstezat ayağı’nı, bütün yörelerde aynı makam kalıbı olarak bulamayabiliriz. Müstezat ayağı, müstezat makamında olup da müstezat gazeli okumadan önce söylemeye uygun olan herhangi bir türkü olabileceği gibi, yalnızca bu gazel için bestelenmiş ezgi de olabilir. Bu durum, beşiri ayağı, bağruyanık ayağı, şirvani ayağı, mesnevi ayağı, varsak ayağı v.b örneklerle çoğaltılabilir. Dolayısıyla ‘ayak’ terimiyle genelleme yapmak, belli bir ayağı bir makam saymak mümkün görünmemektedir”(Kuzucu, 1997:11-12).

“...Bu ortak makamsal anlayışa karşılık, her iki müzik türünün de farklı ses sistemleri ile açıklanıyor olması, dizi adlandırmada bir takım problemleri ortaya çıkarmaktadır. GTHM Ayak kavramını kullanırken, GTSM’nin Makam kavramını kullanması dizi adlandırmada kullanılan kavram kargaşasını da beraberinde getirmektedir” (Sümbüllü, 2009:2).

“Bazı çevreler tarafından, maksatlı maksatsız, ısrarlı ileri sürülen ve Türk Halk Mûsıkîsinin, Türk Sanat Mûsıkîsinden tamamen farklı olduğunu iddia eden görüşlerin, dikkatli bir araştırma ve inceleme karşısında, hiçbir ilmi, ciddi gerçeğe dayanmadığı ve kolayca çürüyüp gideceği apaçık ortaya çıkmaktadır. Zaten, mantıklı bir düşünüş için bunun başka türlü olması mümkün değildir. Gerek Türk Halk Mûsıkîsi gerek Türk Sanat

Mûsikîsi, bir ve aynı milletin, aynı köklerden beslenen, aynı gövdeye bağlanan dallarında oluşan ortak kültürün meyveleridir” (Tura, 2000:307).

“Her şeyden önemlisi, Türk Müziği ile bilinçli olarak uğraşan kesime, herhangi bir makamda şarkı veya türküyü ifade ederseniz, onun hangi ses dizisinde olduğunu güçlü, durak, yeden gibi kavramlarının neler olduğunu hemen anlayacaktır. Özel bir kavram olan “ayak” kelimesi ise çeşitli yörelerde, değişik anlamlar için kullanılmaktadır. Bunun bir makam karşılığı olarak kullanıldığı durumlarda bile tamamen yöresel ve değişik makamlar için ifade edildiğini görmekteyiz. Örneğin; “Kerem”, veya “Müstezat” ayağı denildiğinde, birçok makam ifade edilmeye çalışılmaktadır” (Emnalar, 1998: 526).

“Günümüzde, ayak ve makam ilişkisini daha net ortaya koymak adına yapılan araştırmalarda ise, uzman kişi ve akademik camianın ortak kanaatlerinin ayak konusunu bir problem olarak görme ve problemi ortadan kaldırma yönünde olduğu görülmektedir.”(Sümbüllü, 2006:64)

Haşhaş (2017:29) GTHM eserlerindeki ezgisel yapıları makamsal özellikler ile ifade etmenin ayak terimine oranla çok daha belirleyici ve bilimsel bir bakış açısı olduğunu, GTHM ve GTSM’nin aynı kökten geldikleri ve bu durumdan dolayı küçük farklılıklar olsa da makamsal hususiyetler açısından benzeştiklerini belirtmiştir.

“GTSM ve GTHM’nin aynı kökten beslenen iki müzik türü olduğu düşüncesinden yola çıkılarak “ayak” kavramı yerine “makam” kavramının kullanılması gerektiği fikri en kestirme fikir olarak görünse de, herhangi bir makamın hususiyetleriyle tam anlamıyla uygunluk göstermeyen türkülerin var oluşundan dolayı bu fikir askıda kalabilmektedir. Bu problemin farkında olan bazı araştırmacılar makam yerine “makam dizisi” (örneğin; uşşak makam dizisinde, hicaz makam dizisinde türkü vb.) veya yalnızca türkünün karar sesi, donanımı ve seyir karakterine bakarak detaya inmeden, “Uşşak türkü”, “Hicaz Türkü” vb. gibi adlandırmalar kullanmanın daha uygun olabileceğini savunmaktadırlar” (Karkın, Haşhaş, 2014:124).

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın yürütülmesinde betimsel (survey) araştırmalardan tarama modeli kullanılmıştır.

Betimsel (survey) yöntem; “Betimleme bütün bilim kollarında ilk aşamayı oluşturur; amacı araştırma konusu olguları ve olgular arasındaki ilişkileri saptama, sınıflama ve kaydetmedir” (Yıldırım, 2000: 56).

Betimsel araştırmalardan tarama modeli kapsamında, konu ile ilgili alan yazını taranmış ve çalışmaya konu olan yazılı literatür üzerinde içerik analizi yapılmıştır. “Betimsel araştırmaların bir türü olan Tarama Modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilemez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, ona uygun biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir.” (Karasar, 2003: 77).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Aydın yöresi müzik kültürü ve Aydın yöresine ait olan sözsüz eserler, örneklemine ise Aydın yöresi Türk halk müziği kültürü ve TRT tarafından kayıt altına alınmış 21 adet sözsüz eser oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde ulaşılabilen kaynakların ve notaların konunun açıklığa kavuşturulabilmesi açısından yeterli çoğunlukta olduğu öngörülmüş ve örneklem olarak belirlenen 21 eserin notası üzerinde çeşitli müzikal analiz çalışmaları yapılmıştır.

3.3. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Aydın yöresine ait olan ve TRT-THM repertuvar arşivinde kayıt altına alınmış olan sözsüz eserler (21 eser), bölgedeki GTHM karakteristiklerine yönelik yapılmış -ulaşılabilen- kaynaklar ile sınırlandırılmıştır.

3.4. Sayıtlar

Bu araştırma;

- Aydın yöresine ait olan yazılı kaynakların ve sözsüz eserlerin Türk halk müziği nazariyatı ve repertuarı açısından önemli bir yere sahip olduğu,
- Araştırma yönteminin araştırma amacına uygun olduğu
- Veri toplama araçlarının bir araştırma için kapsam olarak yeterli, geçerli ve güvenilir olduğu sayıtlarından hareket edilerek gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırma sürecinde öncelikli olarak literatür taraması yapılmış ve konuyla ilgili olduğu tespit edilen kitap, makale, bildiri, tez, gibi dokümanlara ulaşılmıştır. Ulaşılan dokümanlar üzerinde yapılan incelemeler sonucunda araştırma problemi ile ilgili olanlar belirlenmiş ve kuramsal çerçevenin bir bölümü bu kaynaklar ışığında şekillenmiştir. Ardından araştırmanın en önemli bölümünü oluşturan Aydın yöresine ait eserler titizlikle taranmış ve TRT-THM arşivinde kayıt altına alınmış olan toplam 21 eserin notasına ulaşılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Ulaşılan notaların her biri üzerinde usûl ve makam dizisi tespitine yönelik analizler yapılmıştır. Ayrıca Aydın yöresi halk müziği kültürünün belirlenmesine yönelik kaynak taraması yapılarak elde edilen bilgiler/bulgular titizlikle aktarılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen bulgular ve bu bulguların ışığında geliştirilen yorumlar yer almaktadır.

4.1. Birinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi şu şekilde belirlenmiştir; TRT-THM repertuvarında Kayıt Altına Alınmış Aydın Yöresine Ait Sözsüz Eserlerin Müzikal Özellikleri Nelerdir?

Birinci alt problemin çözümüne yönelik, TRT tarafından kayıt altına alınmış Aydın yöresine ait ulaşılabilen 21 tane sözsüz eser, usulleri ve makamsal dizileri açısından incelenmiştir.

4.1.1. TRT Tarafından “62” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Söke Oyun Havası” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUVAR SAYISI: 62
İNCELEME TARİHİ: 26.9.1977
YÖRESİ: SÖKE
ESMEN: ALINDI
HALKA: KABAĞCI
SÜRESİ: .

SÖKE OYUN HAVASI

DERLEYEN: M. SARIÖZGEN
İNCELEME TARİHİ: .
İSTANBUL ALAMI
M. SARIÖZGEN

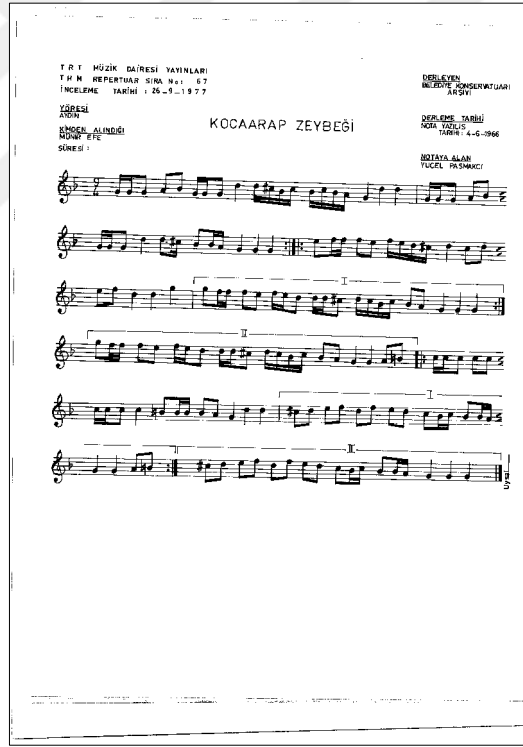
Şekil 1: “Söke Oyun Havası”

(TRT-THM No: 62)

Şekil 1’de Aydın yöresine ait olan “Söke Oyun Havası” isimli eserin TRT-THM repertuarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin TRT repertuarında tespit edilen Aydın yöresine ait 21 sözsüz eser içerisinde tek oyun havası olması dikkat çekicidir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 8’lik mertebe yapısında olduğu ve (2+2+2+3) şeklinde bir düzüme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sİ-Bemol ve eser içerisinde DO-Diyez değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Hicaz makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.2. TRT Tarafından “67” Repertuar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kocaarap Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 2: “Kocaarap Zeybeği”

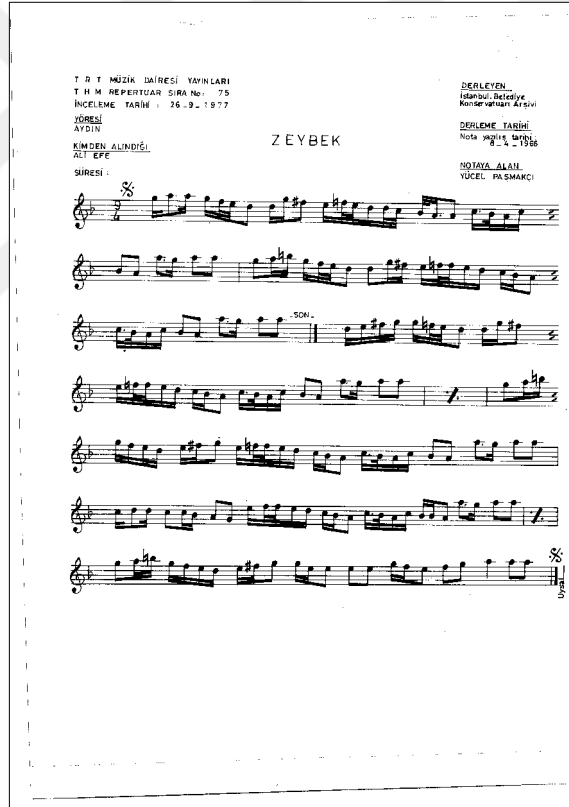
(TRT-THM No:67)

Şekil 2’de Aydın yöresine ait olan “Kocaarap Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede;

9 zamanlı 4'lük mertbe yapısında olduğu ve (2+2+2+3) şeklinde bir düzûme sahip olduğu görölmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sİ-Bemol ve eser içerisinde DO-Diyez, Sİ-Naturel değıştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “SOL” sesinde karar verdiği görölmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Nikriz makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.3. TRT Tarafından “75” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Zeybek” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 3: “Zeybek”

(TRT-THM No:75)

Şekil 3’de Aydın yöresine ait olan “Zeybek” isimli eserin TRT-THM repertuarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 4’lük mertebe yapısında olduğu ve (2+2+2+3) şeklinde bir düzüme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sî-Bemol ve eser içerisinde FA-Diyez değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Kürdi makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.4. TRT Tarafından “127” Repertuar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kocaarap Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

T R T M Ü Z İ K D A İ R E S İ Y A V I N L A R I
T H M R E P E R T U A R S İ R A N O: 1 2 7
İ N C E L E M E T A R İ H İ: 2 7 - 9 - 1 9 7 7
Y Ö R E S İ: A Y D I N
K İ M D E N A L I N D I Ğ I: H Ü S E Y İ N D O Ğ A N - A H M E T B U Ğ R O Ğ U N
S Ü R E S İ: 2 2
D E Ğ İ L E Y E N: M. S A R I S Ö D E N
Ç E R K L E M E T A R İ H İ: M. S A R I S Ö D E N
N O T A Y A A L A N: M. S A R I S Ö D E N
KOCAARAP ZEYBEĞİ
SON

Şekil 4: “Kocaarap Zeybeği”

(TRT-THM No:127)

Şekil 4'te Aydın yöresine ait olan “Kocaarap Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 4'lük mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzûme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda herhangi bir değiştirici işaret olmadığı, eser içerisinde FA-Diyez ve LA-Bemol değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “SOL” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Hicazkâr makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.5. TRT Tarafından “145” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “İki Parmak Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 5: “İki Parmak Zeybeği”

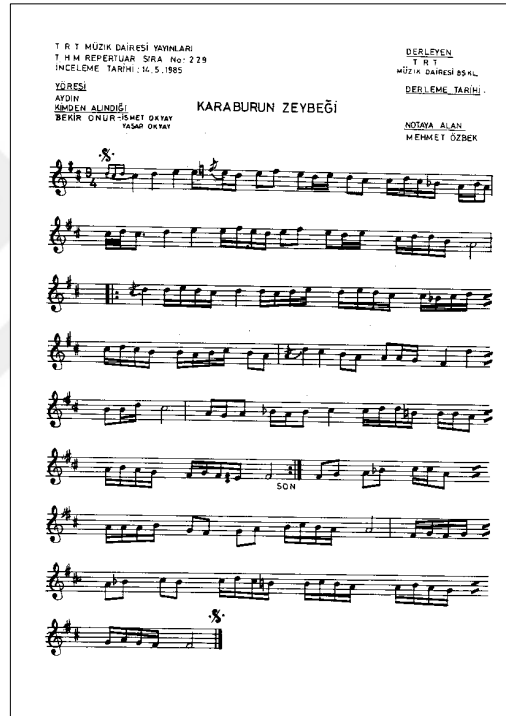
(TRT-THM No:145)

Şekil 5'te Aydın yöresine ait olan “İki Parmak Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 4'lük mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzûme sahip

olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sî-Bemol2 değiştirici işaretinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Uşşak makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.6. TRT Tarafından “229” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Karaburun Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 6: “Karaburun Zeybeği”

(TRT-THM No:229)

Şekil 6’da Aydın yöresine ait olan “Karaburun Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 4’lük mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzüme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda DO-Diyez, FA-Diyez ve eser içerisinde Sİ-Bemol, Mİ-Diyez değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “FA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Eviç makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.7. TRT Tarafından “230” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Süslü Jandarma” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

The image displays two pages of a musical score for the piece "Süslü Jandarma". The left page is the title page, featuring the following information: "T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLADI", "T H M REPERTUAR SIRA NO: 230", "İNCELEME TARİHİ: 14.5.1985", "YÖRESEL AYDIN", "KİMLİK ALINDIĞI BİRİN ÖNÜMÜNCÜ YERİ", "SÜSLÜ JANDARMA", "SÜRESİ: 1 RAKAMANDIR", "DERLEYEN T R T MÜZİK DAİRESİ BŞBL", "DERLEME TARİHİ", "NOTA ALAN MEHMET ÖZBEK". The right page is the first page of the musical notation, titled "SÜSLÜ JANDARMA", and shows the first two measures of the piece, which are in 9/4 time and feature a complex, rhythmic melody.

Şekil 7: “Süslü Jandarma”

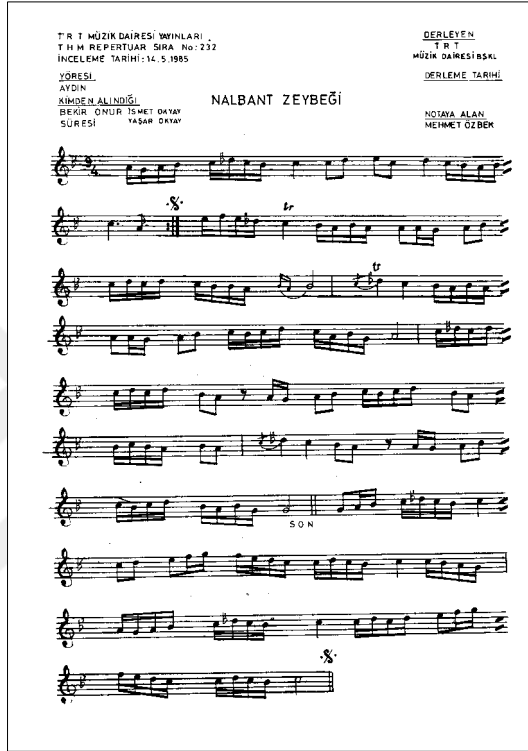
(TRT-THM No:230)

Şekil 7’de Aydın yöresine ait olan “Süslü Jandarma” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 4’lük mertebe yapısında olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda herhangi bir değiştirici işaret olmadığı, eser içerisinde FA-Diyez, LA-Diyez ve Mİ-Bemol değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “SOL” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu

tespitlerden hareketle eserin Basit Suzinak makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.8. TRT Tarafından “232” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Nalbant Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 8: “Nalbant Zeybeği”

(TRT-THM No:232)

Şekil 8’de Aydın yöresine ait olan “Nalbant Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 4’lük mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzümüne sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sî-Bemol2 ve eser içerisinde RE-Bemol değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “DO” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Sabâ makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.9. TRT Tarafından “235” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Aydın Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

TRT MÜZİK GAYESİ: YATIRILMIŞ
T.H.M. REPERTUAR SIRA NO: 235
İNCELEME TARİHİ: 14.5.1985

YÖNETMENİ
AYDIN ZEYBEĞİ
KİMLİK ALINDI
BEKİR ÖNÜR-İSMET ÖZKAY
SÜRESİ: 7 YÖNÜŞ ÖZKAY

AYDIN ZEYBEĞİ

DERLEİYEN
TRT
MÜZİK GAYESİ BÖLÜMÜ
İNCELEME TARİHİ

NOTA ALAN
HEMİT ÖZBEK
14.5.1985

- 2 -
AYDIN ZEYBEĞİ

Şekil 9: “Aydın Zeybeği”

(TRT-THM No:235)

Şekil 9’da Aydın yöresine ait olan “Aydın Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 2’lik mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzüme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda DO-Diyez, FA-Diyez ve eser içerisinde Sİ-Bemol değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “SOL” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Nikriz makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.10. TRT Tarafından “305” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Yörük Ali Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI T H M REPERTUAR SIRA No: 305 İNCELEME TARİHİ: 9.4.1987 YÖRESİ AYDIN KİMDEN ALINDIĞI SÜRESİ:	YÖRÜK ALİ ZEYBEĞİ	DERLEYEN T R T MÜZİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI THM VE OY MÜDÜRLÜĞÜ DERLEME TARİHİ NOTAYA ALAN YASAR AYDAS
--	--------------------------	---

Şekil 10: “Yörük Ali Zeybeği”

(TRT-THM No:305)

Şekil 10’da Aydın yöresine ait olan “Yörük Ali Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 4’lük mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzüme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Si-Bemol değiştirici işaretinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Kürdi makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.11. TRT Tarafından “411” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kocagür Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

T. R. T. MÜZİK DAİRESİ YATINLARI T. H. M. REPERTUAR SIRA NO:411 İNCELEME TARİHİ: 11. 10. 1999	DERLEYEN MUSTAFA HOŞU
YÖRESİ AYDIN-İRAKÖY KİMDEN ALINDI Dr. ATINÇ EMİNALAR SÜRESİ: 2 - 66	DERLEME TARİHİ NOTAYA ALAN MUSTAFA HOŞU

KOCAGÜR ZEYBEĞİ

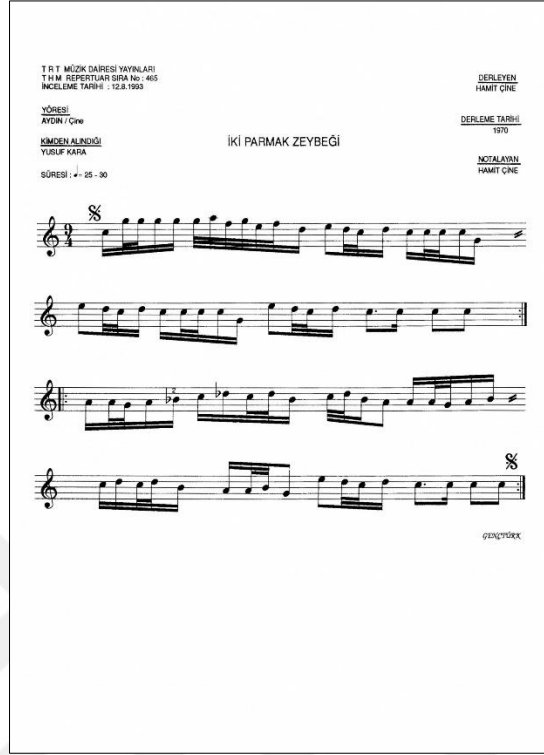
Şekil 11: “Kocagür Zeybeği”

(TRT-THM No:411)

Şekil 11’de Aydın yöresine ait olan “Kocagür Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; donanımda usulün 9 zamanlı 2’lik merteye olarak belirtildiği fakat ölçüler üzerinde yapılan incelemede 9 zamanlı 4’lük merteye yapısında ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzümüne sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda herhangi bir değiştirici işaret olmadığı, eser içerisinde tek bir yerde Sİ-Bemol değiştirici işaretinin olduğu ayrıca “DO” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Çargâh makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.12. TRT Tarafından “465” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “İki Parmak Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 12: “İki Parmak Zeybeği”¹

(TRT-THM No:465)

Şekil 12’de Aydın yöresine ait olan “İki Parmak Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 4’lük mertebe yapısında olduğu ve (2+2+2+3) şeklinde bir düzümüne sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda herhangi bir değiştirici işaret almadığı, eser içerisinde Sİ-Bemol2 ve RE-Bemol değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “DO” sesinde karar verdiği görülmektedir. İki ölçüden oluşan bu eser, 2. ölçüsünde Sabâ makam dizisi değiştirici işaretleri almış olsa

¹ www.repertukul.com

da, donanım ve karar sesi göz önünde bulundurularak Çargâh makam etkisi olduğu söylenebilir.

4.1.13. TRT Tarafından “482” Repertuar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kadioğlu Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 13: “Kadioğlu Zeybeği”²

(TRT-THM No:482)

Şekil 13’te Aydın yöresine ait olan “Kadioğlu Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 2’lik mertebe yapısında olduğu ve (2+2+2+3) şeklinde bir düzûme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sİ-Bemol, DO-Diyez ve eser içerisinde FA-Diyez değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “SOL” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Nikriz makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

² www.repertukul.com

4.1.14. TRT Tarafından “501” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kuruoğlu Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 14: “Kuruoğlu Zeybeği”³

(TRT-THM No:501)

Şekil 14’te Aydın yöresine ait olan “Kuruoğlu Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 4’lük mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzûme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sİ-Bemol, Mİ-Bemol ve eser içerisinde FA-Diyez, Sİ-Naturel değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “DO” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin dizi karakterinin Nikriz makam etkisi gösterdiği fakat DO perdesine göçürülerek çalındığı/notaya alındığı söylenilebilir.

³ www.repertukul.com

4.1.15. TRT Tarafından “528” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Elifoğlu Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR NO: 528
İNCELEME TARİHİ: 23.08.1998

YÖRE:
AYDIN

KAYNAK KİŞİ:
SAİETTİN DOĞAN

SÜRE: 1:07

DERLEYEN:
ALİ FIRAT AYDIN

DERLEME TARİHİ:
1997

NOTALAYAN:
ALİ FIRAT AYDIN

ELİFOĞLU ZEYBEĞİ

ELİFOĞLU ZEYBEĞİ
- 2 -

SON

Şekil 15: “Elifoğlu Zeybeği”⁴

(TRT-THM No:528)

Şekil 15’te Aydın yöresine ait olan “Elifoğlu Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 2’lik mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzüme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sî-Bemol, eser içerisinde DO-Diyez ve FA-Diyez değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Hicaz makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

⁴ www.repertukul.com

4.1.16. TRT Tarafından “529” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kara Ali Koşması” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

TRT MÜZİK BİREYİSİ YAYINLARI THM REPERTUAR NO: 529 İLK YAYIN TARİHİ: 01.08.1999 YÖRE AYDIN KARNAK KESİ SALİHTİN ÇODAN SÜRE: 4 - 38 KARA ALİ KOŞMASI 	DERLEYEN ALİ RİYAZ AYDIN DERLEME TARİHİ 1987 NOTA KİTAP ALİ RİYAZ AYDIN KARA ALİ KOŞMASI - 2 -
--	---

Şekil 16: “Kara Ali Koşması”⁵

(TRT-THM No:529)

Şekil 16’da Aydın yöresine ait olan “Kara Ali Koşması” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 2’lik mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzüme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sİ-Bemol, eser içerisinde DO-Diyez ve FA-Diyez değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Hicaz makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

⁵ www.repertukul.com

4.1.17. TRT Tarafından “530” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “İki Parmak Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 17: “İki Parmak Zeybeği”⁶

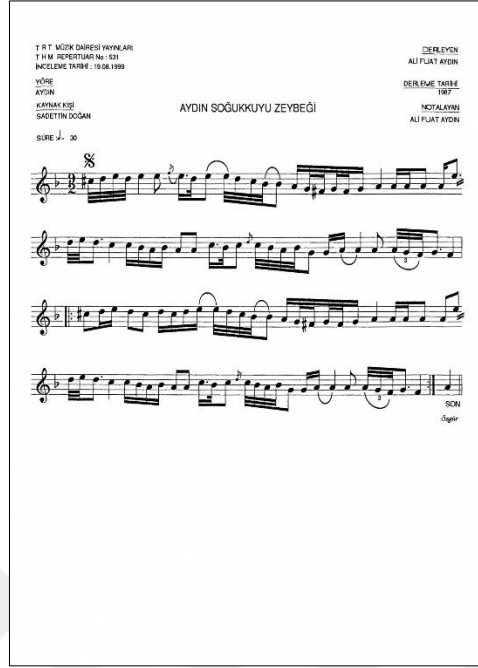
(TRT-THM No:530)

Şekil 17’de Aydın yöresine ait olan “İki Parmak Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 2’lik mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzümüne sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda herhangi bir değiştirici işaret olmadığı, eser içerisinde LA-Bemol ve Mİ-Bemol değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Eser içerisindeki LA-Bemol ve Mİ-Bemol değiştirici işaretlerinin makam dizisini belirleme açısından etkili olmadığı ve bu tespitlerden hareketle eserin Buselik makam etkisi gösterdiğini söylemek mümkündür.

⁶ www.repertukul.com

4.1.18. TRT Tarafından “531” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Aydın Soğukkuyu Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 18: “Aydın Soğukkuyu Zeybeği”⁷

(TRT-THM No:531)

Şekil 18’de Aydın yöresine ait olan “Aydın Soğukkuyu Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 2’lik mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzûme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sî-Bemol, eser içerisinde DO-Diyez ve FA-Diyez değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Hicaz makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

⁷ www.repertukul.com

4.1.19. TRT Tarafından “532” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Aydın Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

TRT MÜZİK DİREKSİYONU THM REPERTUAR SIRA NO: 532 İNCELEME TARİHİ: 09.03.1999 YÖRESİ: AYDIN KİMDEN ALINDIĞI: Sadettin DOĞAN M ₁₂ = 36	AYDIN ZEYBEĞİ	DERLEYEN: Ali Fuat AYDIN DERLEME TARİHİ: 1987 NOTAYA ALAN: Ali Fuat AYDIN
--	---------------	--

Şekil 19: “Aydın Zeybeği”⁸

(TRT-THM No:532)

Şekil 19’da Aydın yöresine ait olan “Aydın Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 2’lik mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzüme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sİ-Bemol², eser içerisinde Mİ-Bemol ve FA-Diyez değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Karcıgar makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

⁸ www.repertukul.com

4.1.20. TRT Tarafından “558” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Kadioğlu Zeybeği (Aydın Çeşitlemesi)” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 20: “Kadioğlu Zeybeği (Aydın Çeşitlemesi)”⁹

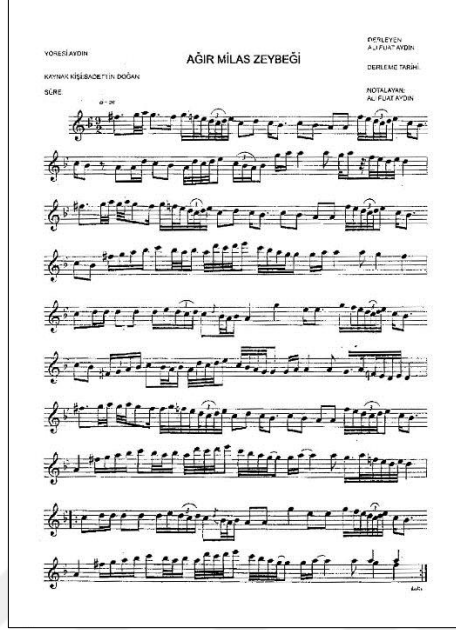
(TRT-THM No:558)

Şekil 20’de Aydın yöresine ait olan “Kadioğlu Zeybeği (Aydın Çeşitlemesi)” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 2’lik mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzûme sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sİ-Bemol, eser içerisinde RE-Bemol, DO-Diyez, FA-Diyez ve Mİ-Bemol değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “SOL” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Nikriz makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

⁹ www.repertukul.com

4.1.21. TRT Tarafından “568” Repertuvar Numarası İle Kayıt Altına Alınmış “Ağır Milas Zeybeği” İsimli Eserin Müzikal Özellikleri

Şekil 21: “Ağır Milas Zeybeği”¹⁰

(TRT-THM No:568)

Şekil 21’de Aydın yöresine ait olan “Ağır Milas Zeybeği” isimli eserin TRT-THM repertuvarındaki mevcut notası verilmiştir. Eserin usûl yapısı üzerine yapılan incelemede; 9 zamanlı 2’lik mertebe yapısında olduğu ve (3+2+2+2) şeklinde bir düzümüne sahip olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle söz konusu eserin birleşik usûl yapısında olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin makam dizisini belirlemeye yönelik yapılan incelemede; donanımda Sî-Bemol2 ve eser içerisinde FA-Diyez değiştirici işaretlerinin olduğu ayrıca “LA” sesinde karar verdiği görülmektedir. Bu tespitlerden hareketle eserin Hüseyini makam etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

¹⁰ www.repertukul.com

4.2. İkinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmanın ikinci altı problemi şu şekilde belirlenmiştir; Aydın Yöresi Halk Müziği Kültüründe Öne Çıkan Unsurlar Nelerdir?

İkinci alt problemin çözümüne yönelik, birinci alt problemin çözümündeki bilgiler/bulgulardan elde edilen kazanımlar ışığında ayrıca bölgedeki yöresel icra özelliklerinin tespitine yönelik yapılan araştırmalardan hareketle Aydın yöresine ait olan sözsüz eserlerdeki genel müzikal karakteristiklerin belirlenmesine yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

4.2.1. Aydın Yöresi Halk Müziği Kültürü ve Sözsüz Eserlerindeki Genel Özellikler

Aydın yöresi üzerine yapılan çalışmalar sonucunda TRT-THM repertuvarında yöreye ait 21 sözsüz eser tespit edilmiştir. Zengin bir kültürel birikime sahip olan Aydın yöresine ait bu kadar az sayıda sözsüz eser olması, yörede yapılmış olan derlemelerin tam anlamıyla TRT-THM repertuvarına kazandırılmadığını göstermektedir.

Konuya yönelik olarak araştırmalar yapan Yeşilyurt (2021:83) şu tespitlerde bulunmuştur;

Aydın yöresi üzerine yapılan çalışmalar neticesinde TRT-THM repertuvarında yöreye ait 37 türkü tespit edilmiştir. Aydın ili bölgede TRT-THM repertuvarında en az türküsü olan il olması oldukça dikkat çekicidir. Ege bölgesinde Zeybek kültürünün en yoğun olduğu illerden biri olan Aydın'ın TRT-THM repertuvarına bu kadar az sayıda türkü kazandırmış olması yöre açısından incelenmesi gereken bir durum olduğu düşünülmektedir.

Aydın yöresi sözsüz eserlerin usûl özelliklerine yönelik yapılan incelemelerde, 21 eserin tamamının 9 zamanlı usûllerde olduğu görülmektedir. Ayrıca makamsal dizi açısından da eserlerde özellikle Hicaz ve Nikriz makam dizilerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Mirzaoglu (2000:177) “Zeybek” tabirini zeybeklik kurumunun bir mensubu, zeybek müziği (sözlü ve sözsüz) ve zeybek müziğine eşlik eden dans olarak üç farklı şekilde karşımıza çıktığını belirtmiştir.

“Zeybek adı verilen müzik ve dans örnekleri, en çok Batı Anadolu ve özellikle de Aydın, İzmir, Muğla, Manisa ve Denizli’de kümelenmektedir” (Öztürk, 2006:75).

Aydın yöresine ait 21 adet sözsüz eser üzerine yapılan tür incelemesinde; 20 adet eserin Zeybek türü, 1 adet eserin de oyun havası türünde olduğu tespit edilmiştir. Bu tespitten hareketle Ege bölgesi kültüründe çok önemli bir yere sahip olan Zeybekler ezgilerinin, Aydın yöresi müzik kültüründe de varlığını baskın bir şekilde gösterdiğini söylemek mümkündür.

Mirzaoglu (2000:293) Aydın yöresinde kullanılan çalgılar için şu tespitlerde bulunmuştur;

Aydın yöresinde, açık ve geniş meydanlarda oynanan zeybek oyunlarına eşlik eden ezgiler en yaygın olarak davul-zurna ile çalınır. Davul, dem ve kaba zurnadan oluşan çalgı takımı genellikle birden fazla olur. Çalgı takımlarından biri yorulunca, davetlilerin isteklerini karşılayacak şekilde, diğer takım çalmaya başlar. Davul-zurnanın eşlik ettiği erkek zeybek oyunları, kadın oyunlarının aksine sözsüz müzik eşliğinde oynanır. Bu ezgilerden birçoğunun sözleri yoktur. Sözleri olanlar da erkek oyunları sırasında değil, oyun icrasının olmadığı yerlerde dinleme amacıyla söylenir. Geniş mekânlarda gerçekleşen davul-zurnalı icralar, ezgilere söz ile eşlik edilmesi için esasen pek elverişli de değildir. Düğünlerde erkek oyunları davul-zurna ile oynanmakla birlikte, oturak âlemindeki oyunlarda cura-saz-bağlama, bazen de bunlara ilaveten kabak kemane, nadiren de ince saz çalınır. Oturak havaları, genellikle dinlemeye yönelik bir kapalı mekan müzik icrası içinde yer aldığından, oyun icrası pek fazla olmaz.

Beyter'de (2013:2) konuya yönelik şu bilgileri vermektedir;

Belirli yöre ya da bölgelere ait türler Türk halk müziğinin sahip olduğu zenginliğin başında gelir ki, ege yöresinin müzikal karakterinin sembolü olan zeybekler bunlardan biridir. Zeybekler gerek usul, gerek icra edildiği çalgılar, gerekse tezene tavrı açısından bağlama icrasında önemli bir yere sahiptir. Davul-Zurna, çift zurna, davul-klarnet gibi çeşitli çalgılarla icra edilen zeybekleri önemli kılan özelliklerinden biri de, bağlama ile icra edilen özel bir tezene tavrına sahip olmasıdır. Ancak bu icrayı öne çıkaran unsurların başında icracının ustalığı ön plana çıkmaktadır. Kendi içerisinde zengin bir yapıya sahip olan zeybekleri icra etmedeki “ustalık” bu zenginliği ortaya çıkarmadaki en önemli etkenlerden biridir. Bu usta icracılar içerisinde Ramazan Güngör, Talip Özkan, Yılmaz İpek ve Mehmet Erenler ilk akla gelenlerdendir.

Bağlama icrasında önemli tavırlardan biri olan zeybek tavrı hakkında Karkın, Pelikoğlu, Haşhaş (2014:136) şu bilgileri vermektedir;

Zeybek tavrı Ege bölgesine has bir bağlama tavrı olup, THM repertuvarında genellikle 9/2, 9/4 ve 9/8'lik usul kalıplarında görülmektedir. Zeybek tavrının en belirgin özelliği üst mızrap vuruşuyla bağlamanın tüm tellerine vurulduktan sonra, alt tel gruplarında altmış dördlük (çarpma) mızrap vuruşu yaparak, alt mızrap vuruşuyla yine tüm tellere vurularak son bulmasıdır.

Türk kültürünün zengin ve yoğun birikiminin bir parçası olan Ege yöresi müzik folkloru üzerine birçok inceleme, derleme, araştırma yapılmıştır. Özellikle Cumhuriyetten sonra başlayan müzik çalışmaları Türk folkloru ile beraber Ege folkloru içinde önemli olmuştur.

Halk müziği üzerine ilk derleme çalışmaları 1925 yılında başlamıştır. “ Halk müziğinin saptama alanındaki ilk önemli girişim, Hars müdürlüğü tarafından 1925 yılında Seyfettin ve Sezai kardeşlerin Batı Anadolu’ya müzik derlemeleri için gönderilmeleri suretiyle yapılmıştır.” (Emnalar, 1998:40). Derlenen türküler “Yurdumuzun Nağmeleri” adıyla yayınlanmıştır.

Ege bölgesine yönelik geniş kapsamlı ilk derleme çalışmasının Darulelhan tarafından yapıldığı bilinmektedir. “Ancak bölgeye ilişkin geniş kapsamlı ilk derleme çalışması, 1927 yılında eski adıyla *Darulelhan* olan İstanbul Belediye Konservatuarı’nca gerçekleştirilmiştir.” (Gedikli, 1999:35).

“Darü’l-Elhan Derlemeleri, 1927 yılında yapılmıştır. Konya, Ereğli, Karaman, Alaşehir, Manisa, Ödemiş ve Aydın’da yapılan derlemede de 250 kadar ezgi derlenmiştir. Ankara Devlet Konservatuarının derlemeleri, 1938 yılında iki ayrı ekip halinde yapılmıştır. Birinci ekip, Kütahya, Afyon, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir ille-rinde çalışmış 604 adet ezgi derlemiştir” (Ötüken, 1966:5).

Darulelhan tarafından 1929’a kadar gerçekleştirilen derleme çalışmalarında 850 türkü derlenerek yayınlanmıştır. “Bilindiği gibi bu kurum Anadolu musiki folklorunu yerinde derlemek amacıyla 1926-1929 yılları arasında beş ayrı derleme ve araştırma gezisi düzenlemiş, bu yolla derlediği 850 dolayındaki türkü ve oyun havasını da, Anadolu Halk Şarkıları ve Halk Türküleri adı altında 15 defterde yayınlamıştır. Konservatuvarların oluşturduğu yetkili bir kurulca (Tasnif Heyeti) notaya alınmış olan bu türkülerde önemli bir bölümü de plağa kaydedilmiştir hatta bu ezgilerden 8 kadarı da ünlü Kolombiya Şirketi tarafından plağa alınmıştır. Söz konusu plak, 1927’de Aydın yöresinden derlenen 8 türkü ile 1928’de Manisa yöresinden derlenen 4 ezgiyi (biri zeybek) içermektedir.” (Gedikli, 1999:35)

Darulelhan tarafından yapılan yapılmış olan bu beş derleme gezisi incelendiğinde ikinci gezinin Ege yöresi ağırlıklı yapıldığını görmekteyiz. Bu derleme gezisinde Aydın, Kütahya, Manisa, Ödemiş ve Alaşehir’den türküler derlenmiştir. Bu geziye; Yusuf Ziya, Ekrem Besim, Muhittin Sadak, Ferruh Arsunar’ın katıldığını görmekteyiz.

1937 yılında Ankara Devlet Konservatuvarınca başlatılan derleme çalışmaları 15 yıl kadar sürmüştür. 63 ili kapsayan bu derleme gezilerinde 8960 civarında ezgi derlenmiştir. “1938 yılındaki geziye; Hasan Ferit Alnar, C. Memduh Altar, Tahsin Banguoğlu, Rıza Yetişen, Ulvi Cemal Erkin, Nurullah Taşkiran, M. Sarısözen katılmıştır. Bu gezide; Malatya, Denizli, Aydın, İzmir, Balıkesir, Diyarbakır, Gaziantep, Kahramanmaraş, Seyhan dolaşılıp 1338 türkü derlenmiştir.” (Emnalar, 1998:42).

Darulelhan ve Ankara Devlet Konservatuvarı dışında TRT, Milli Kütüphane, Milli Folklor Enstitüsü gibi kurumların yaptığı derlemeler de mevcuttur. Ayrıca Ege bölgesinde, Talip Özkan, Kemal İlerici, Suzan Koldaş, Muammer Sun gibi birçok araştırmacı derleme yapmıştır.

1979’lardan sonra Ege Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümlerince küçük çapta derleme gezileri düzenlenmiştir.

Yapılan bu derleme çalışmalarının yanı sıra yazılan ve yayınlanan makaleler, kitaplar, araştırma yazıları da o dönemin halk müziği ile ilgili önemli bilgileri bizlere aktarmaktadır.

Bu tespitlerden hareketle Aydın yöresinde geçmiş dönemlere ait birçok derleme çalışması yapıldığı ve yöreye ait birçok sözlü/sözsüz birçok eserin derlendiğini söylemek mümkündür.

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Araştırma doğrultusunda TRT-THM repertuvarında Aydın yöresine ait 21 sözsüz esere ulaşılmıştır. Ulaşılan eser notaları üzerinde yapılan çeşitli müzikal analizler ayrıca yörenin genel halk müziği kültürüne yönelik gerçekleştirilen gözlemler/değerlendirmeler doğrultusunda;

- GTHM’de usullerin tasnifi konusunun günümüzde problemli bir konu olduğu,
- GTHM’de ‘ayak’ kavramının tam olarak ‘makam’ kavramını karşılamadığı ve bu durumun birçok problemi de beraberinde getirdiği,
- Ege bölgesinin halk müziği kültürü açısından Anadolu’nun en zengin bölgelerinden biri olduğu,
- Ege bölgesinde birçok tür olmasına karşın en önemli ve yöreyi temsil eden türün zeybek olduğu,
- Zeybek tabirinin hem zeybeklik kurumunun bir mensubuna verilen isim, hem yöre müziğinde bir tür, hem de zeybek müziğine eşlik eden dans anlamlarında kullanıldığı,
- Zeybek ezgilerinin genellikle 9 zamanlı eserler olduğu,
- Zeybek oyunlarının günümüzde sadece Ege yöresinde değil tüm Anadolu’nun hemen hemen her yerinde oynandığı,
- Ege bölgesinde derleme çalışmalarının 1925’lerde başladığı ve yöreye ait birçok eser derlendiği,
- Aydın yöresine ait olan sözsüz eserlerde en yaygın görülen dizilerin, Hicaz ve Nikriz makamı dizileri olduğu,
- Aydın yöresine ait sözsüz eserlerin tamamının 9 zamanlı olduğu ve yaygın olan usûllerin 9/4 ve 9/2’lik usûller olduğu,
- Yöre halk müziği kültüründe yaygın olarak kaba zurna, davul ve bağlama ailesinin kullanıldığı,

- GTHM nazariyatı açısından yöre eserlerinin genel olarak ‘Zeybek’ başlığı altında değerlendirilebileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

- Aydın yöresine ait sözsüz eserlerin bu kadar az olması göz önünde bulundurularak yörede daha önce yapılmış derlemelerin kayıtlarına ulaşarak repertuvara aktarılabilir.
- Halk müziği alanındaki yazılı kaynak yetersizliği göz önüne alınarak, özellikle akademik kurumlarda oluşturulacak alanında uzman kişilerce araştırmalar yapılarak yazılı hale getirilebilir.
- 1925’ten günümüze yapılmış çalışmalar alanında uzman kişilerden oluşturulacak bir komisyon tarafından düzenlenerek ulaşılabilir bir kitap haline getirilebilir.
- Araştırmacıların çalışma yapabilmesi için kurum ve kişisel arşivler ulaşılması kolay bir hale getirilebilir.

KAYNAKLAR

- AKDOĞU, O.(1996). Türk Müziğinde Türler ve Biçimler. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- AKÇAKOCA, C. (1997). “XX. Yüzyıl Aydın Tarihi ve İnanç Coğrafyası” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Elazığ.
- ATAMAN, A.(2009). Bu Toprağın Sesi. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- BEYTER, E. (2013), “Mehmet Erenler’in Bağlama İcrasının Altı Zeybek Üzerinde Analizi ve Notaya Aktarılması” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- CİHANÖĞLU, Y. (2010), “Trabzon Halk Müziğinde Ritmik Yapıların İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Anabilim Dalı, İstanbul.
- EMNALAR, A. (1998), “Tüm Yönleri İle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı” Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir.
- GEDİKLİ, N.(1999). Bilimselliğin Merceğinde Geleneksel Musiklerimiz ve Sorunları. İzmir: Ege Üniversitesi Basım Evi.
- HAŞHAŞ, S. (2017) “ Geleneksel Türk Halk Müziğinde Yörelere Özgü Müzikal Kimlik Saptamaları: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- KARADENİZ, E. (1970), “Türk Müziği Nazariyatı ve Esasları” İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- KARASAR, N. (2003). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (12. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KARKIN, M., HAŞHAŞ, S. (2014) “Geleneksel Türk Halk Müziğinde Tür Sınıflandırmaları Terminoloji ve Ayak Kavramı Konuları Üzerine Bir Araştırma” Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi Sayı:10, Gümüşhane.

- KARKIN, M., PELİKOĞLU M.C., HAŞHAŞ, S. (2014).”Bağlama Enstrümanının Öğretim Yöntemleri Kapsamında Yöresel Tavrıların Değerlendirilmesi” SDÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, Sayı-13.
- KAYNAR, Ü.(1996). Türk Halk Kültürü ve Halk Müziği. İstanbul: Ege Yayınları.
- KUTLUĞ, Y. F. (2000), “Türk Musikisinde Makamlar” Yapı Kredi Yayınları, No:1386, İstanbul.
- KUZUCU, K.(1997). Türk Aşıklık ve Ozanlık Geleneğindeki Makamlar ile Türk Tasavvuf Musikisindeki Makamların Ortak Olanları ve Kullanıldıkları Alanlar. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı.
- MİRZAOĞLU, F. G. (2000), “Zeybek Türküleri ve Dansları” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZBEK, M. (1994). *Folklor ve Türkülerimiz*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÖZKAN, İ. H. (2011), “Türk Müziği Nazariyatı ve Kudüm Velveleleri” ,Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÖZTUNA, Y. (2000), “Türk Mûsikisi Kavram ve Terimler Ansiklopedisi”,
- ÖZTÜRK, O. M. (2006), “Zeybek Kültürü ve Müziği”, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- ÖZTÜRK, O.M.(2005), “Arif Sağ Üstad’ın “Davullar Çalınırken”Çalışması Vesilesiyle Anadolu Müziğinde Usuller” <http://www.turkuler.com> (Erş. 19.04.2020).
- PELİKOĞLU, M. C. (2012), “Geleneksel Türk Halk Müziği Eserlerinin Makamsal Açından Adlandırılması” Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- SARISÖZEN, M. (1962), “Türk Halk Musikisi Usulleri” Resimli Posta Matbaası, Ankara.
- SÜMBÜLLÜ, H. T. (2006). Türkiye’de Ayak Kavramının Geleneksel Türk Halk Müziği Kaynağında Ne Ölçüde Kullanıldığının İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- SÜMBÜLLÜ, H. T. (2009), “Sol Kararlı Türk Halk Müziği Dizilerinin Makamsal Analizi ve Adlandırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi” (Yayınlanmamış Doktora Tezi),

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.

TANRIKORUR, C. (2015). “Müzik Kültür Dil”. İstanbul: Dergâh Yayınları.

TANSES, H. (1997). “Notalarıyla Zeybekler ve Ege-Akdeniz Türküleri”, Say Yayınları, İstanbul.

TURA, Y. (2000), “Türk Halk Musikisindeki Makam Hususiyetleri ve Bunların Dayandığı Ses Sistemi”, Türk Halk Müziğinde Çeşitli Görüşler, Derleyen: Salih Turhan, 2. Baskı, TC Kültür Bakanlığı, Ankara.

TÜRK, M.A. (2012). “Aydın Yöresine Ait 9/4’lük Zeybeklerde Yöresel ve TRT Ritim Saz İcralarının Karşılaştırılması” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

YEŞİLYURT, R. (2021). “Ege Bölgesi Halk Müziği Kültürü ve Türküleri”, Efe Akademi Yayınları: İstanbul.

YILDIRIM, C. (2000). Bilim Felsefesi. Remzi Kitapevi: İstanbul.

İnternet Kaynakları

www.repertukul.com (Erişim Tarihi: 15.01.2022)

www.aydinkulturturizm.gov.tr (Erişim Tarihi: 15.01.2022)

www.cografyaharita.com (Erişim Tarihi: 15.01.2022)

www.turkcebilgi.com (Erişim Tarihi: 15.01.2022)

EKLER

Tablo 1: TRT-THM Repertuarında Kayıt Altına Alınmış Aydın Yöresine Ait Sözsüz Eserlerin Makam Dizileri ve Usûlleri

	ESER ADI	REP.NO	MAKAMSAL ETKİ	USÛLÜ
1	Söke Oyun Havası	62	Hicaz	9/8
2	Kocaarap Zeybeği	67	Nikriz	9/4
3	Zeybek	75	Kürdi	9/4
4	Kocaarap Zeybeği	127	Hicazkâr	9/4
5	İki Parmak Zeybeği	145	Uşşak	9/4
6	Karaburun Zeybeği	229	Eviç	9/4
7	Süslü Jandarma	230	Basit Suzinak	9/4
8	Nalbant Zeybeği	232	Sabâ	9/4
9	Aydın Zeybeği	235	Nikriz	9/2
10	Yörük Ali Zeybeği	305	Kürdi	9/4
11	Kocagür Zeybeği	411	Çargâh	9/4
12	İki Parmak Zeybeği	465	Çargâh	9/4
13	Kadioğlu Zeybeği	482	Nikriz	9/2
14	Kuruoğlu Zeybeği	501	Nikriz	9/4
15	Elifoğlu Zeybeği	528	Hicaz	9/2
16	Kara Ali Koşması	529	Hicaz	9/2
17	İki Parmak Zeybeği	530	Buselik	9/2
18	Aydın Soğukkuyu Zeybeği	531	Hicaz	9/2
19	Aydın Zeybeği	532	Karcıgar	9/2
20	Kadioğlu Zeybeği (Aydın Çeşitlemesi)	558	Nikriz	9/2
21	Ağır Milas Zeybeği	568	Hüseyini	9/2